

seutukunta

asukas

valtuutettu

ehyt

maaseutu

oppiva

terve

Eurooppa

tasa-arvoinen

älykäs

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2008

POLEMIA

muukalainen

kaupunki

hallinto

ehjä

kansalainen

ihminen

yliopisto

tarmokas

kilpailukykyinen

kehitysalue

koulu

demokratia

Suomi

kunta

vanhus

kylä

identiteetti

talous

koti

koulutus

kuntalainen

maakunta

osallistuva

luova

asiakas

oppilas

valtio

Pohjois-Suomi

johtaja

Etelä-Suomi

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kansalaismielipide ja kunnat

Kansalaismielipide ja kunnat

Ilmapuntari 2008

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT

Ilmapuntari 2008

Kunnallissalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 69

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2008

ISBN 978-952-5514-78-0 (nid.)

ISBN 978-952-5514-79-7 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

1 JOHDANTO 9

2 KUNNALLISHALLINTO – MITÄ SE ON? 11

2.1 Kokoava yleiskuva 11

2.1.1 Nykyiset näkemykset 11

2.1.2 Näkemysten muuttuminen 1996–2008 12

2.1.3 Näkemyserojen pääpiirteet 13

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus 14

2.2.1 Tarvitaanko kunnallishallintoa? 14

2.2.2 Toiminnan tehokkuus ja laatu 16

2.2.3 Viime vuosien kehitys 17

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksenteko 18

2.3.1 Kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet 18

2.3.2 Luottamushenkilöiden asema päätöksenteossa 19

2.3.3 Kansanäänestyksetkö käyttöön? 20

2.3.4 Vaiko puhdas virkamiesvalta? 21

2.3.5 Kuntajohtajien valintaperiaatteiden uudistaminen 22

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto 24

2.4.1 Kunnallisen toiminnan volyymi 24

2.4.2 Kunnallisten palveluiden riittävyys 25

2.4.3 Julkinen vs. yksityinen palvelutuotanto 28

2.4.4 Palvelut vs. verot 32

2.4.5 Palveluiden järjestämisvastuu ja kuntaliitokset 34

2.4.6 Ovatko ongelmat kuntapäätäjien syytä? 35

3 KUNTAVAALEJA KOSKEVAT KANNANOTOT 38

3.1 Kuntalaisten kiinnostus ja osallistuminen 38

3.1.1 Kiinnostus kunnallisiin luottamustehtäviin 38

3.1.2 Kannattaako äänestäminen – motivaatio ja äänestäjätyypit	41
3.2 Suhtautuminen kuntavaaleihin ja niiden kehittämiseen	43
3.3 Millainen on hyvä kunnanvaltuutettu?	47
3.3.1 Yleiskuva odotuksista	47
3.3.2 Odotusten muuttuminen 1996–2008	48
3.3.3 Väestöryhmittäiset erot odotuksissa	49
KUVIOT	53

Esipuhe

Kuntavaalit lähestyvät. Vaalien alla puolueet laativat omat strategiansa ja ehdokkaat omat linjauksensa. Kansalaiset ja kuntalaiset arvioivat niitä. Tämä Kansalaismielipide ja kunnat – *Ilmapuntari 2008* antaa esimakua tulevasta. Ainakin se kertoo suomalaisten nykynäkemyksistä siitä, mihin suuntaan kuntia, niiden palveluja ja kuntademokratiaa tulisi kehittää.

Tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on Kunnallisanalan kehittämissäätiön toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy. Käytännön tutkimustyöstä vastasivat niin ikään vakiintuneet voimat. Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut toimialajohtaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut erikoistutkija Pentti Kiljunen. Esitän lämpimät kiitokset tekijöille.

Kesäkuussa 2008

Antti Mykkänen

Asiamies

KAKS – Kunnallisanalan kehittämissäätiö

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin suomalaisten suhtautumista kunnallishallintoon. Kysymyksenasettelu on laaja ja kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotetaan niin kunnallisen demokratian kuin palvelutuotannon ja taloudenkin näkökulmasta. Tutkimuksen erityisteemana ovat kuntavaalit.

Mielipiteiden nykytilan ohella tutkimus kartoittaa suhtautumismuutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi aiempina vuosina kerätyt, kysymyksenasettelultaan pitkälti samansisältöiset aineistot. Raportti on tutkimussarjan kuudestoista. Aiemmin on julkaistu Ilmapuntarit vuosilta 1992–2006. Tutkimusta ei tehty vuonna 2007. Kyseinen vuosi on pitkäaikaisen seurannan ainoa ajankohta, jolta tietoja ei ole käytettävissä.

Raportin tulokset perustuvat koko maan (pl. Ahvenanmaa) 15 vuotta täyttänyttä väestöä edustavaan 1 002 hengen aineistoon. Se kerättiin henkilökohtaisina haastatteluina 1.3. ja 2.4.2008 välisenä aikana. Aineisto on tutkimusteknisesti ja rakenteellisesti vertailukelpoinen aiempiin.

Käsillä olevassa raportissa tarkastellaan ainoastaan kuntalaisten kannanottoja. Vertailuryhmänä tavallisesti toimineet kunnanjohtajat on tällä kertaa jätetty lepovuoroon. Vuoden 2008 Ilmapuntari-tutki-

mushanke sisältää kuitenkin toisen, erillisenä myöhemmin raportoitavan osan, jossa tarkastellaan kunnanvaltuutettujen näkemyksiä. Valtuutetut otettiin erilliskohderyhmänä mukaan tutkimukseen, koska heidän näkökulmansa koettiin kiinnostavaksi erityisesti kuntavaalivuonna. Myöhemmin julkaistava raportti sisältää myös kuntalaisten ja valtuutettujen näkemysten vertailuja.

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätuloksia. Graafisten kuvioden osuus on suuri, koska tutkittavat asiat ovat konkreettisia ja kuviot selittävät pitkälti itse itseään. Aineiston laajuuden ja jo lähtökohtaisen moniulotteisuuden vuoksi kaikkia tuloksia ei ole mahdollista eikä järkevää kirjoittaa systemaattisesti ”auki”. Raportin tehtävänä on lähinnä jäsentää aineistoa ja johdattaa lukijaa diagrammien tarkasteluun ja omien havaintojen ja tulkintojen tekoon.

2 Kunnallishallinto – mitä se on?

Pelkistävä vastaus otsikon laveaan kysymykseen saadaan laajasta kunnallisen toiminnan ”kokovartalokuvaa” hahmottavasta kysymyssarjasta. Siinä vastaajien tuli ottaa kantaa erilaisiin kunnallishallintoa ja kunnallisia palveluita koskeviin luonnehdintoihin ja uudistusehdotuksiin. Arvioitavat luonnehdinnat olivat sisällöltään moniaineksisia ja ristiriitaisia – aivan kuten asiasta käytävä julkinen keskustelukin, josta kysymysosiot on johdettu.

Koska kysymyssarja koskettaa laajasti kunnallisen toiminnan eri puolia, se toimii raportin jäsenyyksen sateenvarjona, jonka suojiin tutkimuksen muiden samoja teemoja koskevien kysymysten tulokset on koottu. Näin siksi, ettei samoista asioista puhuttaisi toistuvasti raportin eri luvuissa.

2.1 Kokoava yleiskuva

2.1.1 NYKYISET NÄKEMYKSET

Yleiskuva tuloksista on kunnallista toimintaa arvostava. Kunta nähdään ennen muuta ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi” (85 % yhtyy näkemykseen ainakin jossain määrin). Samalla sen katsotaan olevan ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja

laadukas” (79 %). Kun luetteloon lisätään vielä vertailussa kolmanneksi kohoava määre ”tehokas ja toimiva järjestelmä” (72 %), kansalaismielipide ei jätä sanottavaa tulkinnanvaraa. (Kuvio 1.)

Suitsutuksen ohella esiin saatiin soraääniä. Myös jotkin nykykäytäntöä kritisoivat ja kunnallishallinnon keventämistarvetta korostavat näkökohdat nostavat näkyvästi päätään. Tästä huolimatta säilyttävä, totutussa pitäytymään pyrkivä linja saa kansalaisilta suuremman kannatuksen. Niitä, jotka katsovat kunnallisen toiminnan olleen viime vuosina ”liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena” on merkittävästi enemmän (64 %) kuin niitä, jotka näkevät sen ”kaipaavan perusteellista karsintaa ja keventämistä” (50 %). (Kuvio 1.)

Kannanottojen osittaisen ristiriitaisuuden voitaneen tulkita heijastavan käydylle keskustelulle ominaisia ”väärin säästetty” -väitteitä. Kaksijakoinen tulos on ymmärrettävä, kun ajatellaan, millaisia mielipiteenmuodostuksen eväitä julkinen keskustelu asiasta on antanut. Eri intressi- ja taustaryhmiä edustavien asiantuntijoiden ja poliitikkojen lausumat ovat olleet nekin ristiriitaisia ja epämääräisiä. Samankaltainen ”kyllä ja ei” -tulos saatiin vuoden 2003 Ilmapuntarissa, kun kansalaisten tehtävänä oli eritellä hyvinvointiyhteiskunta-käsitteen merkitystä.

2.1.2 NÄKEMYSTEN MUUTTUMINEN 1996–2008

Kysymyssarja sisältyi miltei samassa muodossa myös vuosien 1996, 2000 ja 2004 tutkimuksiin. Aineistojen yhteisten mittareiden tuloksia vertaamalla voidaan tehdä päätelmiä kuntavaalivuosien välillä tapahtuneista suhtautumismuutoksista.

Vaikka joitakin verraten selviä siirtymiä voidaan havaita, kokonaisuutena muutosten tarkastelu antaa vaikeasti tulkittavan kuvan. Kuva muutoksesta muodostuu erilaiseksi sen mukaan, verrataanko nyt saatuja lukuja vuoden 2004 lukuihin vai hahmotetaanko koko seuranta-aikana tapahtunutta asennekehitystä. Tämä johtuu viime mittauksessa ilmenneestä systemaattisesta ”tasonlaskusta”. Kaikki tiedustellut luonnehdinnat – niin myönteiset kuin kielteisetkin – liitettiin tuolloin

kunnallishallintoon jonkin verran aiempaa haluttomammin. Tämän seurauksena sen määrittäminen, oliko kunnallisen toiminnan kuva kokonaisuutena parantunut vai heikentynyt, jäi jossain määrin sopimuksenvaraiseksi.

Sama pätee tämänkertaiseen muutostarkasteluun. Suurimmat muutokset vuodesta 2004 paikantuvat erityyppisiin luonnehdintoihin siten, että ne ilmentävät jokseenkin samassa määrin kriittisyyden kuin hyväksynnänkin kasvua. Varauksellisuuden kasvuun viittaa mm. verokriittisyyden nousu ("on nostanut verotuksen kestävämmän korkealle tasolle") sekä joidenkin uudistusvaateiden ("tulisi yksityistää useilta palveluiltaan") yleistymisen edellisestä mittauksesta. Kyseiset muutokset eivät kuitenkaan merkitse irtiottoa vanhasta vaan ennemminkin palautumista aiempiin asetelmiin. Esimerkiksi verokriittisyys oli jopa nykyistä suurempaa vuosina 1996 ja 2000. (Kuviot 2a ja 2b.)

Kuntakoneiston kuvan kohentumiseen viittaa puolestaan mm. se, että keskeinen luonnehdinta "tehokas ja toimiva järjestelmä" liitetään nyt siihen merkittävästi useammin kuin neljä vuotta sitten. Samankaltainen nousu nähdään myös mm. määreen "palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas" kohdalla. Koska kumpikin arvio allekirjoitetaan kuitenkin nyt harvemmin kuin kahdeksan vuotta sitten, tulokset eivät oikeuta erityiseen itsetyytyväisyyteen kuntakentässä.

Kuvattu heiluri-ilmiö ei todennu kaikkien näkökohtien osalla. Muun muassa yleisluonteinen arvio "kehittynyt viime vuosina parempaan suuntaan" saa vähemmän kannatusta jo toisen kerran peräkkäin. Kuntademokratian tilaa luotaava määre "kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä" saa nyt jopa seuranta-ajan alimman arvonsa. Näitä kuten muitakin suhtautumismuutoksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin raportin eri luvuissa jäljempänä.

2.1.3 NÄKEMYSEROJEN PÄÄPIIRTEET

Väestön sisäiset suhtautumiserot ovat kokonaisuutena niukkoja. Kunnallisen toiminnan "kokovartalokuva" piirtyy verrattain yhdenmukai-

seksi eri väestöryhmien arvioinneissa. Erot ovat pääasiassa painotus- tai aste-eroja. Sukupuoli erottelee kuntakuvia kokonaisuutena vain vähän. Selvin ero ilmenee siinä, että naiset ovat kokeneet toteutetut säästötoimet hieman kivuliaampina kuin miehet. Ikä korreloi kannanottoihin verraten laimeasti, samoin koulutus.

Edes tavallisesti takuuvarma vaihtelulähde puoluekanta ei kykene loihtimaan esille mullistavia mielipide-eroja. Erot ovat, siinä määrin kuin niitä esiintyy, paljolti totunnaisten käsitysten mukaisia. Puolueet voi toki tuloksista tunnistaa. Keskustan kannattajat korostavat hieman keskimääräistä enemmän mm. kunnan merkitystä osallistumiskana- vana.

Astetta omaleimaisempi on Kokoomus. Sen kannattajakuntaa luonnehtii etenkin pyrkimys kuntien palvelutuotannon yksityistämiseen ja yleensäkin järjestelmän kaikkinaiseen keventämiseen. SDP:n profiili jää verraten ilmeettömäksi; näkyvin ero keskimääräisiin vastauksiin ilmenee yksityistämisen vieroksuntana. Vasemmistoliiton profiili muodostuu verraten korkeaksi ja paljolti Kokoomuksen profiilin käänteiskuvaksi. Vieroksutuin asia on yksityistäminen, ja leikkaukset ovat olleet aivan liiallisia. Vihreiden kannat ovat näin tarkasteltuna jokseenkin yhtä värittömiä kuin suurten yleispuolueiden Keskustan ja SDP:n. (Kuvio 3.)

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus

2.2.1 TARVITAANKO KUNNALLISHALLINTOA?

Kunnallishallintoa on arvosteltu monista asioista. Sen on sanottu tekevän kaikkea turhaa, toimivan tehottomasti ja maksavan tuhottomasti. Kunnallisen demokratian toteutumisestakin on monen mielestä vain niukalti näyttöä. Kovimmissa kritiikkipuheenvuoroissa on jopa kysytty, tarvitaanko kunnallishallintoa maassamme lainkaan.

Tällainen kysymys kuulostaa suomalaisista jos ei aivan hullunkuriselta niin ainakin turhalta. Luonnehdinta ”aikansa elänyt järjestelmä, joutaa lopetettavaksi” jää selvästi edellä tarkastellun väitelistan

tyveen, ts. saa vertailtavista mielipiteistä vähiten kannatusta (26 % yhtyy). Ajatus saa kuitenkin hieman enemmän puoltajia kuin edellisessä mittauksessa. (Kuvio 2b.)

Selväsanaisin kunnallishallinnon puolustuspuhe saadaan esille toisesta tutkimuksen väittämäaineistoon sisältyneestä seurantamittarista. Miltei kaikkien (89 %) mielestä kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille ”perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa”. Tulos ei poikkea olennaisesti kaksi vuotta sitten saadusta. Kannanottojen pitemmän aikavälin tarkastelu viestii arvostavan asennoitumisen vahvistumisesta. Jakolinjaksi muodostuu vuosituhanen vaihde. Kaikki 2000-luvun tulokset ovat arvostavampia kuin yksikään 1990-luvun tulos. Erot ovat kuitenkin asiallisesti vähäisiä, eikä kunnallishallinnon arvostus ole kyseenalaistunut yhdessäkään tutkimuksessa. (Kuvio 4.)

Mihin kunnallishallintoa tarvitaan?

Halu kunnallishallinnon säilyttämiseen ei perustu sen tunnearvoon historiallisena jäänteenä. Järjestelmän tarpeellisuudelle löydetään vakuuttavia käytännön perusteluja. Useampi kuin neljä viidestä (85 %) katsoo kunnan ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi”. Osuus on pysynyt käytännössä entisenä. (Kuvio 2a.)

Takaaja-määre luonnehdinnassa viittaa osaltaan kunnallishallinnon turvatehtävään, joka vahvistui viime vuosikymmenellä laman ja suurtyöttömyyden aikana. Kirjaimellisesti tämä tuli esille kysymysarjaan vuoden 1996 mittauksessa sisältyneessä määreessä ”yhteiskunnan turvaverkko jota ilman monet joutuisivat heitteille” (82 % yhtyi).

Toinen kunnallishallinnon olemassaolon keskeinen peruste, ”toeuttaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa”, saa niin ikään laajan hyväksynnän (68 %). Näkemykseen yhtyviä on enemmän kuin edellisessä mittauksessa mutta vähemmän kuin sitä edeltävässä mittauksessa. (Kuvio 2a.)

Tärkeiden ja arvokkaiden tehtävien ja vaikutusten ohella kunnallisella toiminnalla nähdään olevan myös kielteisiä seuraamuksia. Pit-

källe menevän huolenpidon katsotaan tuottavan myös haittaa. Kolmannes (33 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan kunta ”holhoaa ja passivoi kuntalaisia liiaksi”. Nyt saatu jakauma ei poikkeaa olennaisesti neljän vuoden takaisesta. Sitä edeltävänä aikana väitteen torjunta kasvoi asteittain. (Kuvio 2a.) Paapomissyytöksiin yhtyvät keskimääräistä useammin yrittäjät ja johtavat toimihenkilöt. Poliittisella kentällä näkemyserot ovat ehkä odottamattomankin vähäisiä.

2.2.2 TOIMINNAN TEHOKKUUS JA LAATU

Kunnallishallinnon yleistä toimivuutta mittaavat kysymykset tuottavat ehkä jossain määrin totunnaisista käsityksistä poikkeavia tuloksia. Lähes kolme neljästä (72 %) pitää kunnallishallintoa ”tehokkaana ja toimivana järjestelmänä”. Toista mieltä tohtii olla vain joka neljäs (26 %). Arvosanat ovat kohentuneet merkittävästi vuodesta 2004, mutta ovat silti varauksellisempia kuin vuonna 2000. Ilmiön selittäminen ei ole helppoa. Osasyiksi neljän vuoden takaiseen kriittisyyteen voitaneen ajatella sitä, että keskustelu terveyden- ja vanhustenhuollon ongelmista – joka jatkuu edelleen – oli tuolloin korostuneen voimakasta. (Kuvio 2a.)

Tuloksen yksityiskohtaisempi erittely kertoo kannanottojen pääsuunnan olevan hyväksyvä kaikissa väestöryhmissä. Tehottomuudesta kuntasektoria arvostelevat useimmin yrittäjät.

Myös kunnallisten palveluiden laatua koskevat arviot ovat merkittävän myönteisiä. Luonnehdintaa ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” pitää totena lähes kahdeksan kymmenestä (79 %). Tämäkin jakauma kertoo näkemysten muuttumisesta myönteisemmiksi. Arvioon yhtyvien osuus on noussut merkittävästi edellisestä mittauksesta, mutta jää vuoden 2000 huippuarvonsa alapuolelle (Kuvio 2a.)

Väestöryhmien väliltä ei löydetä juuri lainkaan eroja. Kaikkien ryhmien selvä enemmistö pitää kunnallista palvelutuotantoa monipuolisena ja laadukkaana. Tulokinnassa tulee tosin ottaa huomioon, että samanmielisyys voi periaatteessa merkitä myös kriittisyyttä. Joi-

denkin mielestä palvelut saattavat olla liiankin monipuolisia ja laadukkaita – ja niin muodoin myös kustannuksiltaan kalliita.

2.2.3 VIIME VUOSIEN KEHITYS

Kysymys kuntien toiminnan kehityksestä jakaa mielipiteitä voimakkaasti. Niitä, joiden mielestä kunnallishallinto on ”kehittynyt viime vuosina parempaan suuntaan”, on jonkin verran vähemmän (44 %) kuin niitä, joiden mielestä näin ei ole tapahtunut (51 %). Viime mittauksesta arviot ovat muuttuneet varauksellisemmiksi. Kun samansuuntainen vähäinen ero havaittiin myös sitä edeltävässä mittauksessa, aikasarja alkaa kuvastaa trendinomaista alenemaa. Vaikka teesin allekirjoittavia oli vuonna 1996 yhtä vähän, myönteisen kehityksen kiistäviä on nyt enemmän kuin kertaakaan aikaisemmin. (Kuvio 2b.)

Myönteisen kehityksen kiistäminen ei välttämättä tarkoita kehityksen kokemista kielteiseksi; myös muuttumattomuus mahtuu tähän kantaan. Luvuista voi lukea myös jonkinlaista odotuksiin suhteutuvaa pettymystä. Osa vastaajista kokee kuntatalouden kriisivuosien jälkeisen palautumisen liian hitaaksi tai peräti katsoo silloisen kuristuslinjan ikään kuin ”jääneen päälle” (ks. myös luku 2.4.1). Tuloksen arviointia hämärtää edelleen käsitteen ”parempaan suuntaan” kahtalaisuus. Samalla kun jotkut surevat kustannusleikkauksia ja niiden seurauksia, toiset kirjaavat saavutetut säästöt tyytyväisinä.

Aihealueen toinen mittari ei anna toteutuneesta kehityksestä valoisampaa kuvaa. Niitä, joiden mielestä kunnat ovat ”etääntyneet kansalaisista ja heidän tarpeistaan”, on olennaisesti enemmän (61 %) kuin vuonna 2004 (51 %). Aikasarjassa havaitaan kuitenkin jälleen selvä ”ees taas -liike”. Vaikka nyt saatu jakauma on edellistä kriittisempi, se on kuitenkin käytännössä samanlainen kuin vuosien 1996 ja 2000 tutkimuksissa. (Kuvio 2b.)

Väitteen tylyn sisällön huomioon ottaen sen hyväksyviä on joka tapauksessa ollut kaikissa vaiheissa merkillepantavan paljon. Paitsi kuntien toiminnassa tapahtuneista todellisista muutoksista tämän-

tyyppiset kannanotot kertonevat poliittisesta perusturhautuneisuudesta ja vieraantumisesta. Vaikka väestön sisäiset erot eivät ole tässäkään yhteydessä suuria, niissä nähdään tietty sosiaaliseen asemaan kytkeytyvä systematiikka. Vahvimman vasteen etääntymisväite saa työttömiltä ja Vasemmistoliiton kannattajilta.

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksen- teko

2.3.1 KUNTALAISTEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET

Päätöksentekoteema sai tämänkertaisen tutkimuksen kysymyksenasettelussa tavanomaisesta poikkeavan sisällön. Tarkastelun taustaksi on paikallaan palauttaa mieleen tutkimussarjan aiemmista osista välittynyt tulosten (kunnallis)poliittista vieraantuneisuutta henkivä yleissävy. Kunnan valtarakennetta kartoitettaessa kuntalaiset eivät ole kokeneet itseään vallan subjekteiksi vaan ennemminkin sen objekteiksi.

Nyt käytettyjen kysymysten tulosten valossa kuntalaisten vallanpuute ei näytä tavattoman traumaattiselta. Joka toisen (51 %) mielestä kunnallishallinto on ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä”. Eri mieltä on lähes yhtä moni (45 %). Arviot ovat jonkin verran epäilevämpiä kuin vuonna 2004 ja samalla myös koko tutkimuskauden skeptisimpiä. Ero ensimmäisiin, vuoden 1996 lukuihin ei kuitenkaan ole kovinkaan suuri. (Kuvio 2a.)

Tulkinnassa tulee ottaa huomioon kysymykseen sisältyvä komparaatio, ellei peräti kompa: vaikka väylä olisi toimivin, se ei välttämättä toimi toivotulla tavalla.

Käänteinen, kuntademokratian toimivuuden kyseenalaistava teesi saa suuremman puollon. Selvän enemmistön (61 %) mielestä kunta on ”näennäisdemokraattinen päätöksentekojärjestelmä”. Tuntien suomalaisten sieluissa aina asuvan politiikanvastaisuuden tällaistaakin osuutta voi kuitenkin pitää hillityn tahdikkaana. Houkutus loanheittoon on siinä määrin suuri. Tulkintatavasta riippumatta tulee kirjata

mittarin rekisteröimä muutos. Järjestelmää pidetään näennäisdemokraattisena useammin kuin neljä vuotta sitten. Kahdeksan vuoden takainen tulos puolestaan on käytännössä sama kuin nyt saatu. (Kuvio 2b.) Väestöryhmittäiset näkemyserot ovat vähäisiä.

2.3.2 LUOTTAMUSHENKILÖIDEN ASEMA PÄÄTÖKSEN- TEOSSA

Edustuksellisen demokratian toteutuminen kunnissa edellyttää paitsi kuntalaisten kuulluksi tulemistä myös sitä, että heidän valitsemilaan ja valtuuttamillaan luottamushenkilöillä on sananvaltaa kunnan asioista päätettäessä. Olematta kyyninen voinee todeta, ettei luottamushenkilöiden osallistumisella yleensä ole todellisuudessa sitä merkitystä, joka sille juhlapuheissa annetaan.

Tällaisen näkemyksen saa esille helposti myös haastatelluista kuntalaisista. Kaksi kolmesta (66 %) katsoo kunnallishallinnon ”luisuneen liiaksi virkamiesten hallintaan luottamushenkilöiden ollessa vailla todellista valtaa”. Neljännes (26 %) torjuu näkemyksen. Luvut ovat kriittisemmät kuin edellisessä mittauksessa mutta jokseenkin samat kuin kahdeksan vuotta sitten. Kaksitoista vuotta sitten vallan luisumiseen virkamiehille uskottiin nykyistäkin enemmän. (Kuvio 2b.)

Suhteellisesti laajimmin, joskaan ei laajasti, luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuuksiin luottavat johtavat toimihenkilöt ja Keskustan kannattajat. Luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden valtasuhdetta tarkastellaan myös jäljempänä raportissa (luku 2.3.4).

Valtion ja elinkeinoelämän vaikutusvalta

Luottamushenkilöiden päätöksenteolla, kuten kunnallisella demokratialla ja itsehallinnolla yleensäkin, on rajoitteinaan myös kuntaorganisaation ulkopuolisia voimia. Valtion peukaloruuvi puristaa kuntien itsenäisen toimivallan alueen joskus hyvinkin kapeaksi.

Keskushallinnon kontrolli tunnistetaan laajasti myös kansalaismielipiteessä. Seitsemän kymmenestä (70 %) katsoo, että kunnat ”joutuvat toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”. Asiantila näh-

dään nyt hieman ongelmallisemmaksi kuin neljä vuotta sitten, mutta hieman vähemmän ongelmalliseksi kuin kahdeksan vuotta sitten. (Kuvio 2a.) Väestön sisäiset erot eivät ole merkittäviä: kuntien lieakoysi koetaan lyhyeksi kaikissa ryhmissä.

Myös elinkeinoelämän on sanottu tanssittavan kuntia eri tavoin, joskus rivakastikin. Maaginen sana ”työpaikat” on tässä suhteessa erityisen herätteellinen. Yritysten puhe tästä niukkuushyödykkeestä saa kunnat vääntäytymään mitä moninaisimpiin asentoihin. Täydellisenä talouselämän marionettina kuntaa ei kuitenkaan kansalaisten keskuudessa pidetä. Näkemykset luonnehdinnan ”yritysten ja elinkeinoelämän toiveiden tahdoton toteuttaja” paikkansapitävyydestä jakautuvat paljon. Joka toinen (50 %) hyväksyy luonnehdinnan, lähes joka toinen (42 %) ei. (Kuvio 2b.)

Trenditarkastelu tuo esille useissa muissakin kannanotoissa todetun kehityskulun. Vuodesta 2004 kriittisyys on lisääntynyt, mutta sitä ennen vähentynyt. Seurannan alussa hyväksyvien ja torjuvien kantojen suhde oli jokseenkin sama kuin nyt. Kannanottojen väestöryhmittäinen profiili on ehkä yllättävänkin yksi-ilmeinen. Väite talouselämän talutusnuorassa kulkemisesta puree lähes samassa määrin porvarillisten puolueiden kuin vasemmistopuolueiden kannattajiin.

2.3.3 KANSANÄÄNESTYKSETKÖ KÄYTTÖÖN?

Vaikka suoran kansanvallan käyttö on viime vuosikymmeninä yleistynyt valtakunnan politiikassa (presidentinvaalit, EU-kansanäänestys), kuntatasolla asia on edennyt kitkaisemmin. Käynnissä olevan kuntaliitosboomin yhteydessä äänestyksiä on tosin järjestetty lukuisasti.

Neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä kuntalaisten kokemukset eivät ole aina olleet rohkaisevia. ”Väärin” äänestäneen enemmistön tahto on joissakin tapauksissa sivuutettu lopullisessa päätöksenteossa. Ongelmista huolimatta kansanäänestysten käytölle on eräänlainen kestitilaus, minkä vuoksi niitä usein ehdotetaan laajemmin sovellettaviksi kunnallisissa päätöksenteossa. Keskeisenä

motiivina on saada yhä passiivisemmiksi muuttuvat kuntalaiset osallistumaan.

Näkemyksiä asiasta luodattiin kahdella väittämämuotoisella kysymyksellä. ”Kansanäänestys kansanäänestyksestä” tuottaa kahtalaisen tuloksen. Kansanäänestykset kelpaavat kuntalaisille sinänsä hyvin, mutta niiden tuottamiin päätöksiin suhtaudutaan varovaisesti.

Kolme neljästä (75 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin”. Eri mieltä on vajaa neljännes (23 %). Vaikka tulos ei olennaisesti poikkea edellisestä, on usko asiaan pikemminkin vahvistunut kuin heikentynyt. (Kuvio 5.) Hyväksyvä asennoituminen on enemmistöasemassa kaikissa väestöryhmissä. Vasemmistopuolueiden kannattajia ajatus innostaa hieman enemmän kuin porvarillisten puolueiden kannattajia.

Kansanäänestyksiä kritisoi väite, jonka mukaan ”kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä”, jakaa kansalaiset lähes kahtia. Vajaa puolet (45 %) pitää väitettä oikeana ja hieman useampi (49 %) vääränä. Jälkimmäisten, kansan päätösten järkevyyteen luottavien, osuuden havaitaan jonkin verran kasvaneen edellisestä mittauskerrasta. (Kuvio 6.)

Huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on hieman tavallista yleisempää mm. ylempien toimihenkilöiden ja Keskuksen kannattajien keskuudessa. Laajimmin laatuongelman kieltävät Vasemmistoliiton kannattajat.

2.3.4 VAIKO PUHDAS VIRKAMIESVALTA?

Demokratian laventamisen ohella kunnallishallinnon toimivuuden parantamiskeinoksi on ehdotettu demokratian kaventamista. Sivuutamalla poliitikkojen ja heistä koostuvien luottamushenkilöelinten raskassoutuinen riippa päätöksentekoon saataisiin nykyajan vaatimaa nopeutta ja tehokkuutta.

Tämäntyyppiset teesit eivät saa suurta kannatusta. Ehdotukseen, jonka mukaan ”kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa”, suhtaudutaan pikemminkin kielteisesti (65 %) kuin myönteisesti (31 %). Vertailu aiempiin tuloksiin kertoo torjunnan vähittäisestä voimistumisesta. (Kuvio 7.) Mielipiteissä ei ole suurta väestöryhmittäistä vaihtelua. Huomio kiinnittyy kuitenkin alueellisiin eroihin. Pääkaupunkiseudulla ja yleensäkin Uudellamaalla virkamiesten asiantuntijavallan lisäämistä kannatetaan enemmän kuin maassa keskimäärin.

Teemaan liittyi myös uusi käänteinen, virkamiesten valtaa kritisoiva väittämä, jolla on kytkentä myös edellä (luku 2.3.2) tarkasteltuun luottamushenkilöiden asemaan. Väitteen ”kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa” hyväksyy huomattavasti useampi (62 %) kuin sen kieltää (32 %, kuvio 8). Tulos on loogisesti yhteensopiva edellisen tuloksen ja myös muiden aihealuetta koskevien tulosten kanssa. Mikäli vallan painopistettä tulee muuttaa johonkin suuntaan, sen halutaan kulkeutuvan viranhaltijoilta kohti luottamushenkilöitä.

Aineisto kertoo myös, ettei kansanvaltaisuusperiaatetta olla valmiita myymään kovin halvalla. Raportissa edellä esitetyn ohella tämä tulee välillisesti esille reagoinneissa väittämään ”puolueet ovat tae siitä, että kunnallishallinto toimii kansanvaltaisesti”. Vaikka väite ei kerää kovin paljon enempää kannattajia (54 %) kuin vastustajia (42 %), jakauma on puolueita puoltavana – mikä tunnustus on tunnustusi tiukassa – merkityksellinen. Eli niin paljon kuin puolueita viroksutaankin, niitä ilmankaan ei tulla toimeen. Kannanotot ovat pysyneet suhteellisen vakaina sen ajan kun niitä on seurattu. (Kuvio 9.)

2.3.5 KUNTAJOHTAJIEN VALINTAPERIAATTEIDEN UUDISTAMINEN

Riippumatta siitä, mihin kunnan virkamiesjohtajien vallan rajat vedetään, heidät täytyy jollakin tavoin valita. Suoran kansanvaalin on

katsottu demokratisoivan kunnan kehitykseen keskeisesti vaikuttavien henkilöiden valintaa. Tehtävien määräaikaaisuuden taas on nähty lisäävän kuntalaisten mahdollisuuksia kontrolloida tärkeiden virkojen hoitajien edesottamuksia ja samalla myös tehostavan heidän toimintaansa. Haittoina on nähty mm. se, että johtohenkilöiden pitkäjänteinen, kuntalaisten suosiota kalastelematon toiminta ei näin meneteltäessä ole mahdollista.

Kumpikin ajatus saa laajan kannatuksen. Miltei kaikki (88 %) ovat kunnanjohtajan viran määräaikaaisuuden kannalla. Tulos on asiallisesti sama kuin vuonna 2000, jolloin näkemyksiä asiasta mitattiin edellisen kerran. Myös tätä aiemmat tulokset osoittavat mielipiteiden pysyneen vakaina. (Kuvio 10.) Väestön sisällä kunnanjohtajan virkojen määräaikaistamisesta vallitsee laaja yksituumaisuus. Valtaenemmistö kaikista ryhmistä kannattaa ajatusta. Tulosten tulkinnassa tulee huomata, että enenevä osa kuntajohtajista toimii nykyisin määräaikaisena.

Suoran kansanvaalin käyttö saa jonkin verran vähäisemmän mutta kuitenkin huomionarvoisen suuren kannatuksen. Kaksi kolmesta (67 %) kuntalaisesta haluaisi, että kuntien ja kaupunkien johtajat valittaisiin suoralla kansanvaalilla. Osuus on havaittavasti suurempi kuin edellisessä, vuoden 2000 mittauksessa. Aikasarjasta hahmottuu selkeä kehityskaari. Aikavälillä 1992–1997 kansanvaalivaateen kannatus laski asteittain, minkä jälkeen se alkoi uudelleen kohota. Nyt saadut luvut ovat jälleen lähellä seurannan lähtöapistettä. (Kuvio 11.)

”Kunnanjohtajavaalien” kannatus korreloi käänteisesti sekä ikään että koulutustasoon. Toisin sanoen mitä nuorempi henkilö on, sitä hyväksyvämmän hän asiaan yleensä suhtautuu, ja vastaavasti, mitä koulutetumpi hän on, sitä nuivempi hänen kantansa on. Vaikka kuntajohtajien kantoja ei tiedusteltu tämänkertaisessa tutkimuksessa, on paikallaan palauttaa mieliin heidän aiemmat tuntuksensa. Vuoden 1997 mittauksessa nämä kysymyksessä asianosaiset antoivat huutia niin määräaikaaisuus- kuin kansanvaaliajatuksillekin (71 % vastusti määräaikaaisuutta, 89 % vaali-idea).

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto

Luvun otsikko sisältää kaksi isoa asiaa, jotka periaatteessa ansaitsisivat kumpikin oman tarkastelukokonaisuutensa. Ne on kuitenkin yhdistetty, koska katsotaan, ettei elimellisesti yhteen kuuluvia asioita voi käsitellä toisistaan irrallaan. Kyseessä on kiikkulauta, jonka toisessa päässä tapahtuva liike näkyy myös toisessa.

2.4.1 KUNNALLISEN TOIMINNAN VOLYYMI

Lähtökohdaksi on paikallaan tarkastella yleisen tason arviointeja kunnallisen toiminnan volyyymista. Mielenpiteen muodostamiselle siitä, onko kuntien ongelmana liiallinen lihavuus vai laihuus, julkinen keskustelu on antanut jo kauan kahtalaisia aineksia.

Kuntalaisten kannat painottuvat jälkimmäisestä, so. laihuusongelmasta todistaviksi. Lähes kaksi kolmasosaa (64 %) katsoo, että kuntien toiminta ”on ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”. Vaikka luku on suuri, se on oireellisesti pienempi kuin neljä vuotta sitten (66 %) ja olennaisesti pienempi kuin kahdeksan vuotta sitten (81 %). Ensimmäisessä mittauksessa vuonna 1996 arviot olivat melko lähellä nykyisiä. (Kuvio 12; sama informaatio on myös kuviossa 2a.)

Jos kohta aikasarjan – siinä näkyvän kahdeksan vuoden takaisen ”hypyn” – selittäminen on hieman pulmallista, tulkinnassa tulee ottaa huomioon olosuhdetekijöiden todelliset muutokset ja myös kysymyksen käsitteet. Jotkut kaiketi katsovat, etteivät leikkaukset ole enää ”viime vuosina” olleet liiallisia, vaikkakin kenties sitä ennen. Tästä huolimatta nyt saatu tulos voidaan kirjata viitteeksi tyytyväisyyden kasvusta.

Tuloksen tarkempi erittely tuo esille verrattain selviä näkemyseroja. Kriittisin arvio saadaan alemmilta toimihenkilöiltä. Naisenemistöisen ryhmän valtaenemmistö kokee leikkaukset liiallisiksi. Vähiten ongelmallisena asian näkevät yrittäjät. Poliittisella kentällä kauimpana toisistaan ovat – sinänsä yllätyksettömästi – Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen kannattajakunnat.

Vaatimus kunnallishallinnon keventämisestä, ”kaipaa perusteellista karsintaa ja keventämistä”, jakaa kansalaiset lähes kahtia. Puolet (50 %) puoltaa vaatimusta, lähes puolet (47 %) kieltää sen. Tuloksen osittaista ristiriitaisuutta edelliseen nähden voinee selittää leikkausten kohdentumisen problematiikalla. Toisin sanoen säästöt ovat olleet liiallisia siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”väärin” asioihin ja liian vähäisiä siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”oikeisiin” kohteisiin. Muistettakoon myös, etteivät kansalaisten käsitykset kunnan eri menokohteiden keskinäisestä suuruudesta välttämättä aina vastaa todellista asiantilaa (yleishallinnon viranhaltijoiden harventamisella ei kateta koulutoimen menoja jne).

Vuodesta 2004 karsimisen kannatus on – johdonmukaisesti edellisen mittarin tulokseen nähden – oireellisesti kasvanut. Ajatuksen 1996–2004 trendinomaisena voimistunut torjunta näyttäisi täten taittuneen. (Kuvio 12.) Kannanottojen väestöryhmittäiset erot ovat vähäisempiä kuin edellä. Merkittävin niistä on Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton keskinäinen vääntö.

2.4.2 KUNNALLISTEN PALVELUIDEN RIITTÄVYYS

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on paljolti perustunut kunnallisten palvelujen määrään ja monimuotoisuuteen. Joskin niiden runsauden ajan historia on lyhyempi kuin usein muistetaan, viime vuosikymmenen alun taloudellinen kriisi katkaisi palvelutuotannon kumulatiivisen kasvukehityksen. Tämän jälkeen on käyty päättymätöntä keskustelua siitä, mitä palveluille on tapahtunut vai onko mitään ja ovatko palvelut nykymuodossaan ylipäätään riittäviä.

Yksi yleisluontoinen vastaus saatiin jo edellä kunnallisen toiminnan luonnehdintoja tarkasteltaessa. Määreen ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” liitti kuntaan selvä enemmistö kuntalaisista (luku 2.2.2). Aihetta selvitettiin myös tarkemmin. Vastaajilta tiedusteltiin, kuinka riittäviä tai riittämättömiä erilaiset kunnalliset palvelut heidän nähdäkseen ovat niiden tarpeeseen nähden heidän omassa kotikunnassaan.

Tulokset ovat yleisilmeeltään positiivisia. Lähes kaikki tiedustellut palvelut arvioidaan ainakin jokseenkin riittäviksi. Kärkeen kohoavat kirjastopalvelut, jotka lähes kaikki (93 %) katsovat riittäviksi, sekä liikunta-, urheilu- ja kuntoilumahdollisuudet ja -palvelut (90 %). Myös peruskouluja (89 %) koskevat arviot erottuvat myönteisyydellään muista. Lähimmäksi kolmen kärkeä sijoittuvat lukiot ja ammatilliset oppilaitokset (80 %). (Kuvio 13.)

Aivan kaiken ei kuitenkaan koeta olevan kunnossa. Selvimpänä kriittisyys kohdistuu vanhustenhuoltoon, jota pitää riittämättömänä lähes joka toinen (48 %). Huomionarvoista tyytymättömyyttä havaitaan myös mm. terveystalujen (32 % katsoo riittämättömiksi), teiden ja katuojen kunnon (32 %) sekä toimeentulotuen (35 %) kohdalla. Sama pätee myös – vaikka kyseessä ei ole suoranainen kunnan tarjoama palvelu – asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin (34 %).

Yleisarvosana kunnan palvelujen riittävydestä painottuu kuitenkin yksiselitteisen myönteiseksi (86 % / 14 %). Silti kysymys siitä, onko tulos vapauttava tuomio kuntien nykyiselle palvelutuotannolle, jää ainakin osittain sopimuksenvaraiseksi. Näin siksi, että riittämättömyyskokemukset kohdistuvat paljon niihin palveluihin, joita kuntalaiset tutkimussarjan aiempien osien mukaan pitävät kaikkein tärkeimpinä (vanhustenhuolto, terveyskeskuspalvelut).

Tulkinnassa tulee myös ottaa huomioon, että kysymys luotaa tyytyväisyyttä lähinnä määrällisestä näkökulmasta eli onko palveluja saatavissa, ei niinkään sitä, millaisia ne ovat laadultaan. Jälkimmäinen näkökohta ei välttämättä aina käy yksiin edellisen kanssa. Koulutuspalvelujen osalta voidaan esimerkiksi ajatella, että vaikka kunta kykeneekin osoittamaan oppilaspaikan jokaiselle peruskoululaiselle, opetusolot eivät välttämättä ole parhaat mahdolliset.

Subtautumismuutokset

Kysymyssarja sisältyi myös vuosien 2000, 2004 ja 2006 tutkimuksiin. Verrattaessa nyt saatuja tuloksia viimeksi saatuihin havaitaan muutokset yleisesti ottaen melko vähäisiksi. Tekijäkohtaiset, osin erisuun-

taiset suhtautumismuutokset summeeraamalla voi kuitenkin todeta, että arviot ovat kokonaisuutena pikemminkin tulleet myönteisemmiksi kuin muuttuneet kielteisemmiksi. Samaan viittaa yleisarvosanojen ("kunnan palvelut kokonaisuudessaan") vertailu. Vaikka prosentuaalinen muutos jää mitättömäksi, yleisarvosanat eivät ole ainkaan huonontuneet. (Kuvio 14.)

Koko seuranta-aikaa tarkasteltaessa kuva kuitenkin osin muuttuu, sillä vuoden 2000 mittauksessa arviot olivat keskimäärin hieman nykyistä hyväksyvämpiä. Pikemmin kuin paranemista uusimmat tulokset ilmentävät täten palautumista.

Merkittävimmät muutokset edellisestä mittauksesta koskevat tärkeitä ja myös julkisen keskustelun kannalta keskeisimpiä palveluita. Niin vanhustenhoidon kuin terveyspalvelutkin koetaan nyt aiempaa riittävämmiksi. Kumpaakaan koskevat arviot eivät silti ole vielä täysin kivunneet takaisin sille tasolle, jolla ne olivat seurannan alussa vuonna 2000. Terveyspalvelujen osalla tulkintaa vaikeuttaa lisäksi kysymyksen muotoon tehty muutos. Ennen vuotta 2008 toteutetuissa tutkimuksissa arvioitavana olivat terveyskeskuspalvelut.

Myös katujen kunto saa hieman aiempaa paremman arvosanan. Vähäistä trendinomaista heikentymistä havaitaan arvioissa toimeentulotuesta. Tuloksen voinee varovasti sitoa perusturvan heikkenemisestä käytyyn keskusteluun. Lasten päivähoito, kirjastopalvelut ja kulttuuripalvelut mielletään nyt varsin tarkasti yhtä riittäviksi kuin kaksi vuotta sitten. Koulutuspalvelujen kohdalla tapahtunutta muutosta ei voida suoraan arvioida, koska aiempi kokoava käsite "koulut, esim. peruskoulu ja lukio" oli nyt jaettu kahtia arviointikohteiksi "peruskoulut" ja "lukiot ja ammatilliset oppilaitokset". Näiden keskiarvo asettuu kuitenkin lähelle aiempaa tulosta.

Kun lähempään tarkasteluun otetaan julkisen kritiikin kestokohde vanhustenhoidon, todetaan arvioiden olevan sidoksissa asuinpaikkaan. Riittävyys "vähenee" maaseudulta kaupunkeihin ja myös pohjoisesta etelään siirryttäessä. Pääkaupunkiseudun luvut ovat liki piinalliset. Samankaltainen riippuvuus havaittiin edellisessä tutkimuksessa. Muista eroista voidaan todeta mm., että naisten arviot ovat

kriittisempiä kuin miesten. Poliittisella kentällä suhteellisesti tyytyväisimpiä ovat Keskustan kannattajat ja vähiten tyytyväisiä Vasemmistoliiton kannattajat. (Kuvio 15.)

2.4.3 JULKINEN VS. YKSITYINEN PALVELUTUOTANTO

Kysymys palveluiden yksityistämisestä ja ulkoistamisesta kunnallisen toiminnan kehittämiskeinona on kirvoittanut kiivasta mielipiteenvaihtoa riippumatta siitä, mitä käsitteillä on edes tarkoitettu. Yksityiseen toimeliaisuuteen tukeutuvien ”hyvinvointimarkkinoiden” ideaa on aiempien tutkimusten mukaan vierastettu siinäkin tapauksessa, että palvelutarjonta ei muuttuisi.

Väite, että kunnallishallinto ”tulisi yksityistää useilta palveluiltaan”, saa suhteellisen vaisun vastaanoton. Ehdotukseen yhtyviä on vähemmän (43 %) kuin sitä vastustavia (54 %). Vieroksunta on kuitenkin vähentynyt näkyvästi edellisestä mittauksesta (66 % torjui vuonna 2004). Tulos merkitsee samalla aiemmissä mittauksissa ilmenneen kielteistymistrendin katkeamista. Luvut eivät silti ole palautuneet vuoden 1996 tasolle. Tuolloin yksityistämisteosilla oli enemmän kannattajia kuin vastustajia. (Kuvio 16; tiedot sisältyvät myös kuvioon 2b.)

Kannanottojen lähempi tarkastelu kertoo, etteivät ne juuri riipu sukupuolesta, iästä eivätkä sanottavasti koulutustasostakaan. Myös kunnan koko ja alueellinen sijainti heijastuvat niihin vain vähän. Johdtopäätökseksi jää, että yksityistämiskannanotoissa piilevä ”latinki” on miltei yksinomaan poliittis-ideologista. Suhtautumisvaihtelun ääripäistä löytyvätkin vanhat vastapoolit Kokoomus ja Vasemmistoliitto.

Toinen yksityisen toiminnan asemaa koskeva teesi saa paljolti samanlaisen, joskin astetta varauksellisemman vastaanoton. Väitettä ”tulisi toimia enemmän vapaaehtois-, yhdistys- ja yrityspohjalta” pitää järkevänä noin kaksi viidestä (38 %) ja ei-järkevänä joka toinen (50 %). Myös tämä ns. kolmannen sektorin ideaa tarjoava ehdotus vetoaa kuntalaisiin nyt aiempaa enemmän. Muutos on kuitenkin

pienempi kuin konkreettisen yksityistämisen kohdalla. Aiemman asennekehityksen katkeaminen todentuu myös tässä yhteydessä. Vuoden 1996 jakauman hyväksymistaso jää silti edelleen kauas. (Kuvio 16.)

Väestön sisäiset mielipide-erot ovat vähäisempiä kuin konkreettista yksityistämistä arvioitaessa. Kun ehdotus mielletään ennemmin-kin kollektiiviseksi (talkoo)työksi ja kuntalaisten yhteistoiminnaksi kuin voittoa tavoittelevaksi bisnekseksi, siihen ei sisälly yhtä suuria ideologisia latauksia.

Asenteiden pitkäaikaisseuranta 1992–2008

Suhtautumista markkinoiden rooliin kuntien palvelutuotannossa mitattiin myös väittämämuotoisilla erilliskysymyksillä. Viime vuosikymmenen alusta saakka mukana olleet seurantamittarit täydentävät asenteista saatavaa kuvaa ja tuovat esille niissä tapahtuneen muuttumisen.

Tulokset tuovat esiin jo kauan vallinneen asenteiden kaksijakoisuuden. Ulkoistamista kustannustehokkuuden näkökulmasta puoltava teesi ”kunnallisten palvelujen siirtäminen yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia” jakaa kansakunnan kahtia. Joka toinen (50 %) yhtyy väitteeseen, noin joka toinen (47 %) torjuu sen. Jakauma ei poikkea merkittävästi kaksi vuotta siten saadusta. Myös kaikki muut 2000-luvulla saadut tulokset mahtuvat varsin kapeaan marginaaliin. Kysymyksen muodossa tapahtunut termien vaihtelu (palvelujen ”siirtäminen” vs. ”ulkoistaminen”; ks. kuviossa oleva selite) ei ilmeisesti ole heijastunut tuloksiin. (Kuvio 17a.)

Kun aikasarjassa mennään kauemmas taaksepäin, hahmottuu huomionarvoinen kehityskulku. Koko seuranta-ajan myönteisimmät asenteet ulkoistamiseen mitattiin ensimmäisessä, vuoden 1992 Ilmapuntarissa. Laman loppuvuosina kansalaisten kannat muuttuivat asenteittain varauksellisemmiksi. Vuonna 1998 rekisteröitiin käänne koh- ti hyväksyvämpää asennoitumista. Suopeus kuitenkin sulii siten, että vuoden 2002 mittauksessa mielipiteet olivat torjuvammat kuin ker-

taakaan aikaisemmin. Tämän jälkeen kannat ovat pysyneet verraten vakaina.

Taloudellisesti rationaalisina ulkoistamistoimia pitävät etenkin Kokoomuksen kannattajat. Ammattiryhmistä myönteisimpiä ovat yrittäjät. Epäilevimpiä ovat mm. vasemmistopuolueiden kannattajat sekä eläkeläiset. Iän kohotessa epäusko uusia ratkaisuja kohtaan voimistuu.

Aiempien raporttien mukaan kansalaisten ulkoistamis- ja yksityistämishalua hillitsee ennen muuta huoli toimenpiteen sosiaalisista seurauksista. Tämä tulee esille myös nyt. Kaksi kolmesta (65 %) arvioi, että ”mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten tai järjestöjen hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi”. Kolmannes (32 %) ei näe tällaista uhkaa. Jakauma on varsin lähellä kahta edellistä, vuosina 2006 ja 2005 saatua jakaumaa. Turvattomuusteesin torjuvia on kuitenkin nyt oireellisesti enemmän kuin edellisessä mittauksessa. (Kuvio 17b.)

Myös tämän asian arvioinnissa nähdään systemaattista muutosta. Huoli eriarvoistumisesta yleistyi ensin asteittain 1992–2002. Sitten trendi taittui ja paljolti vakiintui. Tarkkojen päätelmien tekoa kuitenkin vaikeuttavat kysymyksen sanamuotoon tehdyt muutokset (ks. kuviossa oleva viite).

Huoli palvelujen ulkoistamisen turvattomuutta lisäävästä vaikutuksesta on verrattain laajaa kaikissa väestöryhmissä. Teesi saa huomionarvoista hyväksyntää myös ryhmissä, joissa yksityisen palvelutuotannon panokseen muutoin suhtaudutaan myönteisesti (esimerkiksi Kokoomuksen kannattajakunnassa mielipiteet jakaantuvat kahtia). Nuorimmat eivät säiky puheena olevia hankkeita samassa määrin kuin heitä vanhemmat ikäryhmät.

Valinnanmahdollisuuksien lisääminen

Ulkoistamisteemaan liittyi myös väite ”kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista, haluavatko he verovaroidensa yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveystalouksia”. Ajatuksen hyväksyy useampi kuin seitsemän kymmenestä

(73 %) erimielisten osuuden jäädessä noin neljännekseen (24 %). Viime mittauksesta hyväksyvä asennoituminen on lisääntynyt merkittävästi. Sitä edeltävässä vuoden 2005 tutkimuksessa jakauma oli kuitenkin yhtä hyväksyvä kuin nyt. (Kuvio 18.)

Laajaa hyväksyntää ilmaiseva jakauma mahdollistaa erilaisia tulkintoja. Yhtäältä kyseessä on merkittävä, uusiin käytäntöihin kurkottava kannanotto. Toisaalta kansalaisten näkemyksiä voi pitää luonnollisina sikäli, että yksilön valinnanmahdollisuuksien lisäämisellä on aina hyvä kaiku. Näin jopa siinä tapauksessa, ettei mahdollisuuksia kummemmin käytettäisi.

Kannanottojen väestöryhmittäiset erot ovat aiempien tutkimusten tapaan huomiota herättävän vähäisiä. Kaikki ryhmät ovat asiasta liki tarkalleen samaa mieltä. Yksi-ilmeisyys kertoo siitä, ettei valinnanmahdollisuuden tähdentämiseen sisälly sanottavaa ideologista tai muutakaan yhteiskuntapoliittista latautuneisuutta.

Onko palvelujen tuottajalla väliä?

Tämänkertaisessa tutkimuksessa teemaa luodattiin myös kahdella uudella kysymyksellä. Väittämä ”minulle on yhdentekevää, kuka järjestää ja tuottaa kunnalliset palvelut, jos saan ne läheltä ja laadukkaina” saa huomattavasti enemmän hyväksyntää (64 %) kuin herättää torjuntaa (36 %, kuvio 19).

Joskin tulos viittaa jonkinlaiseen ennakkoluulottomuuteen ja muutostavallisuuteen, se ei ehkä ole aivan aukoton todiste niistä. Kysymyksen muoto tavallaan pesee pois eri mieltä olemisen mielekkyyden (on loogista hyväksyä jokin asia sillä ehdolla, ettei siihen sisälly mitään ongelmia). Myös sen mieltäminen, että kunnalliset palvelut voivat todellisuudessa olla muiden tahojen kuin kunnan järjestämiä ja tuottamia, tuottaa kaiketi edelleen monille perinteisiin käytäntöihin kiinni kasvaneille vaikeuksia. Jonkinasteiseen käsitteelliseen hämäryyteen viittaa myös väestöryhmittäisten erojen vähäisyys väitteeseen reagoinnissa.

Toinen uusi kysymys luotasi suoraan näkemyksiä siitä, millä osuudella julkisten ja yksityisten toimijoiden tulisi osallistua kunnallisten

palvelujen tuottamiseen. Vastaajilta tiedusteltiin, mihin suuntaan palveluiden tuotantoa heidän mielestään olisi järkevää kehittää tulevaisuudessa, mikäli he ajattelevat asiaa palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta. Symmetrinen viisiportainen asteikko sisälsi kaikki ajateltavissa olevat toimintamallit.

Tulos asettaa etusijalle kunnan oman palvelutuotannon. Selvästi suurimman kannatuksen (61 %) saa vaihtoehto, jossa kunnat tuottavat suurimman osan palveluista itse ja ostavat loput yksityisiltä yrityksiltä ja järjestöiltä. Vielä tiukempaa linjaa, jossa kunta tuottaa kaikki palvelut itse, haluaa joka kymmenes (10 %). Kunnan roolin pitäisi täten hallitsevana yhteensä seitsemän kymmenestä (71 %). (Kuvio 20.)

Toiseksi suosituin (21 %) on tasajakomalli, jossa kunnat sekä yritykset ja järjestöt tuottavat suurin piirtein yhtä suuren osan palveluista. Järjestelmää, jossa yritykset ja järjestöt tuottavat suurimman osan palveluista ja kunta tuottaa loput, pitää parhaana vain pieni vähemmistö (6 %). Ne jotka valitsevat puhtaan markkinamallin, jossa yritykset ja järjestöt tuottavat kaikki palvelut, katoavat jo käytännössä kokonaan marginaaliin (1 %).

Kun vaihtoehtojen suosiota tarkastellaan väestöryhmittäin, havaitaan suhteellisen vähäisiä näkemyseroja. Kunnan joko pääasialliseksi tai yksinomaiseksi palveluiden tuottajaksi haluavat muodostavat selvän enemmistön kaikissa ryhmissä lukuun ottamatta yrittäjiä, joiden keskuudessa osuus jää täpärästi enemmistörajan alle. Yksityisten toimijoiden eriasteisesti hallitsemia malleja kannattaa enimmillään noin joka seitsemäs. (Kuvio 21.)

2.4.4 PALVELUT VS. VEROT

Kaikenlaisella kunnan tuottamalla hyvällä on myös hintansa. Tätä kritisoiva teesi ”on nostanut verotuksen kestävämmän korkealle tasolle” saa hieman enemmän hyväksyntää (52 %) kuin herättää torjuntaa (46 %). Viime mittauksesta kriittisyys veroja kohtaan on noussut näkyvästi (vuonna 2004 vain 38 % hyväksyi teesin, 60 % torjui).

Koko aikasarjan tarkastelu kertoo kuitenkin, että kahdessa ensimmäisessä mittauksessa vuosina 1996 ja 2000 verojen kestättömyyttä arvosteltiin nykyistäkin enemmän. Kyse on täten ennemminkin asenteiden palautumisesta kuin uuteen suuntautumisesta. (Kuvio 2b.)

Käsitykset verotuksen kestättömyydestä eivät – ehkä vastoin totunnaisia odotuksia – vaihtelee väestön sisällä kovinkaan paljon. Kolmen suurimman puolueen kannattajat eivät erotu näin mitaten toisistaan lainkaan. Aiempien vuosien tapaan koulutetut hyväksyvät (keskimääräistä korkeammat) veronsa jopa hieman keskimääräistä paremmin.

Perinteiseen tapaan tutkimuksessa asetettiin verot ja palvelut myös suoraan vastakkain. Kumpi myötää, jos jommankumman täytyy? Verot, vastaavat suomalaiset suhteellisen selväsanaisesti. Näin voidaan tulkita väittämän ”on parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita” tuottamaa vastausjakamaa. Seitsemän kymmenestä (70 %) yhtyy näkemykseen, runsas neljännes (28 %) ei. (Kuvio 22.)

Tulos on hieman vähemmän veromyönteinen kuin kaksi vuotta sitten. Näin voidaan sanoa olettaen, ettei kysymyksen muotoon tehty vähäinen muutos ole vaikuttanut väittämään suhtautumiseen (ks. kuviossa oleva viite). Tästä riippumatta tulosten aikasarjatarkastelu on kokonaisuutena paljonpuhuva. Palveluita puolustava kanta voimistui asteittain, joskin välillä hieman horjahtelevin askelin, vuodesta 1992 vuoteen 2003 saakka. Vuoden 2005 mittauksessa rekisteröity trendin katkeaminen ja sille kahdessa myöhemmässä tutkimuksessa saatu lisävahvistus kertovat, että ”verojen rakastamisessa” on saavutettu ainakin jokin taitekohta. Radikaalista lemmen rapautumisesta ei silti vielä ole kyse, sillä uusinkin tulos on hieman veromyönteisempi kuin seuranta-ajan tulokset keskimäärin.

Veronkorotusvaihtoehto vetää pitemmän korren kaikissa väestöryhmissä. Täpärimmin tämä tapahtuu Kokoomuksen kannattajakunnassa, jossa vain niukka enemmistö on valmis mieluummin korottamaan veroja kuin karsimaan palveluita. Vasemmistopuolueiden ja

vihreiden kannattajille veronkorotusvaihtoehto on mieluisampi kuin väestölle keskimäärin.

2.4.5 PALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUU JA KUNTA-LIITOKSET

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yksi peruskysymys koskee sitä, minkä suuruinen alueellinen tai väestöpohja olisi paras mahdollinen ajatellen mahdollisimman tarkoituksenmukaista ja kustannustehokasta palveluiden järjestämistä. Pohdintaa vauhdittaa yksittäisten kuntien harteita enenevästi painava kustannustaakka. Kevenisikö se kimpassa toimimalla, ja kuinka palveluille silloin kävisi?

Suhtautumista järjestämisvastuuseen ja sen jakamiseen kuntien kesken selvitettiin uudella kysymyksellä. Vastaajilta tiedusteltiin, miten heidän mielestään olisi järkevää tulevaisuudessa ratkaista kysymys järjestämisvastuusta, mikäli asiaa ajatellaan palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta (kysymys kokonaisuudessaan, ks. kuviossa 23 oleva selite).

Tulos ei jätä sanottavaa tulkinnanvaraa. Useamman kuin kahden kolmasosan (69 %) mielestä järjestämisvastuu on järkevää hoitaa kuntien yhteistyönä alueellisesti. Joka neljännes (24 %) mielestä järjestämisvastuun tulisi olla yhdellä kunnalla. Vaikka kysymyksessä ei yksilöidä, mistä palveluista on kyse – eri palveluiden voidaan ajatella edellyttävän erisuuruista väestöpohjaa – vastausjakauma on niin vino, että se on varmasti tarkoitettu yleisemmäksikin palvelujen organisointia koskevaksi osviitaksi. (Kuvio 23.)

Väestöryhmien väliset erot ovat suhteellisen vähäisiä. Kaikki ryhmät pitävät alueellista yhteistyötä parempana ratkaisuna. Yksittäisen kunnan vastuuta korostavat keskimääräistä enemmän mm. Vasemmistoliiton kannattajat. Alueellista yhteistyötä tähdentävät tavallista(kin) laajemmin Keskustan kannattajat. Yksittäiseen kuntaan tukeudutaan useammin pääkaupunkiseudulla kuin maaseutukunnissa. Ero on looginen ajatellen kuntien kokoa ja muutakin kapasiteettia.

Suhtautuminen kuntaliitoksiin

Yksi ja viime vuosina nopeasti suosiotaan lisännyt tapa laajentaa palveluiden alueellista järjestämisvastuuta on liittää kuntia yhteen. Kuntaliitoskysymykset ovat olleet mukana tutkimussarjan kaikissa osissa. Laajimmin aihetta on tarkasteltu vuosien 1997 ja 2005 raporteissa. Tämänkertaisessa tutkimuksessa tarkastelu rajataan yhden seuranta-mittarin antamaan tietoon.

Teesi ”oman asuinkuntani tulisi yhdistyä naapurikunnan tai -kuntien kanssa” saa osakseen miltei tarkalleen yhtä paljon hyväksyntää (48 %) kuin torjuntaakin (49 %). Tasapelitulos poikkeaa huomattavasti edellisestä, vuoden 2006 tuloksesta. Tuolloin mielipiteet painottuivat vielä selkeän kielteisiksi (33 % / 65 %). Vaikka tulokinnassa otetaan huomioon kysymyksen sanamuotoon tehty muutos kohti lievempää ilmaisua (ks. kuviossa 24 oleva selite), ero aiempaan on niin suuri, että sen on perusteltua ajatella heijastavan myös todellista asennoitumisen muutosta. (Kuvio 24.)

Valmius oman kunnan yhdistymiseen on huomionarvoista läpi koko väestön; ainakaan suoranaisia ”totaalikieltäytyjien” ryhmiä ei voida nimetä. Keskimääräistä suurempaa valmiutta ilmaisevat mm. johtavat toimihenkilöt, yrittäjät sekä vanhemmat ikäryhmät. Nuorten nuivempi asenne kuntaliitoksia kohtaan ansaitsee tulla mainituksi erikseen, koska kyseessä on jo useissa mittauksissa todettu itsepintainen riippuvuus. Asuinkunnan – ja samalla liitettävän kunnan – ominaisuudet eivät heijastu nyt kannanottoihin kovin systemaattisella tavalla.

2.4.6 OVATKO ONGELMAT KUNTAPÄÄTTÄJIEN SYYTÄ?

Vaikka kunnallisista palveluista ei edellisten tarkastelujen perusteella vallitse suunnaton pula, jonkinlaista tyytymättömyyttä kansalaismielipide kuvastaa. Kritiikkiä kohdatessaan päättäjät puolustautuvat vedoten resurssien tai ylipäättään todellisten ratkaisuvaihtoehtojen puutteeseen. Onko tämä perustelu pätevä vai onko ongelmassa perimmältään kyse päättäjien kyvyttömyydestä tai peräti piittaamattomuudesta?

Tätä luotaava väite ”on kotikuntani päättäjien omaa syytä, jos kunnalliset palvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden” jakaa mielialpiteitä selvästi. Useampi kuin joka toinen (56 %) allekirjoittaa väitteen, vajaa puolet (42 %) ei. Syytökseen yhtyviä on nyt havaittavasti enemmän kuin neljä vuotta sitten, jolloin rekisteröitiin niin ikään samansuuntainen liiakhdus. Kriittisyyden vähittäistä kasvua voinee selittää vaikkapa taloudellisten suhdanteiden kehityksellä. Vaikka työllisyys on parantunut ja talousindikaattorit sojottaneet jo pitkään ylöspäin, palveluita ei katsota ”näissäkään oloissa” saadun toivottuun kuntoon. (Kuvio 25.)

Väestöryhmistä työttömät panevat ongelmat keskimääräistä useammin päättäjien piikkiin. Puoluekentällä korkeimman arvon saavat SDP:n kannattajat ja alimman Keskustan kannattajat. Koulutetut syyllistävät päättäjiä vähemmän kuin kansalaiset keskimäärin.

Teemaan liittyi myös vastaväite ”kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään”. Tämä mittari antaa päättäjille pikemminkin vapauttavan kuin langettavan tuomion. Enemmistö kuntalaisista (62 %) ymmärtää ratkaisujen reunaehtojen raakuuden, runsas kolmannes ei (35 %). (Kuvio 26.)

Muutosten vertailu tuottaa kahtalaisen tuloksen. Vuodesta 2006 ymmärtämys päättäjien asemaa kohtaan on lisääntynyt jonkin verran. Jos kohta tämä kuulostaa ristiriitaiselta edellisen kysymyksen antaman signaalin kanssa (syyllistäminen on yleistynyt), vaikutelma hävienee, kun kummankin mittarin muutoksia tarkastellaan samojen tutkimusajankohtien välisenä (molemmat mittarit sisältyivät vuoden 2004 tutkimukseen, jälkimmäinen myös vuoden 2006 tutkimukseen). Vuoden 2004 tulokseen nähden muutosta arvioinneissa ei ole tapahtunut lainkaan.

Kolmas aihetta sivuava mittari palauttaa kuitenkin tilanteen paljolti lähtöruutuun. Päättäjien vaikeuksia kohtaan tunnetusta ymmärtämyksestä huolimatta omien etujen ajaminen mielletään edelleen heidän toimintansa kantavaksi voimaksi. Sanomalehtien yleisönosastojen ja internetin keskustelupalstojen kenties kulunein politiikan-

vastainen fraasi sisällytettiin tutkimukseen muodossa ”kunnallispoliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista”. Kuusi kymmenestä (60 %) on samaa mieltä, vajaa kaksi viidesosaa ei (38 %). (Kuvio 27.)

Populistisen väitteen hyväksyntä on hienoisesti lisääntynyt edellisestä kuntavaalivuodesta. Kansalaisten kunniaksi voitaneen kuitenkin lukea se, että ajatukseen yhtyviä on silti edelleen merkittävästi vähemmän kuin ennen vuoden 2000 kuntavaaleja. Tavallista vahvemmin väite vetoaa mm. työntekijöihin, yrittäjiin, työttömiin ja Vasemmistoliiton kannattajiin. Selvimmin siitä sanoutuvat irti mm. johtavat toimihenkilöt sekä Keskustan ja vihreiden kannattajat.

3 Kuntavaaleja koskevat kannanotot

Vaalivuoden tutkimus sisälsi myös joukon vaaleihin ja osallistumiseen liittyviä kysymyksiä. Pääosa niistä on edellisten kuntavaalivuosien 1996, 2000 ja 2004 tutkimuksissa mukana olleita. Yhdenmukainen kehikko mahdollistaa kuntalaisten käsitysten ja odotusten seurannan.

3.1 Kuntalaisten kiinnostus ja osallistuminen

3.1.1 KIINNOSTUS KUNNALLISIIN LUOTTAMUSTEHTÄVIIN

Ehdokkaiden rekrytointi on osoittautunut työlääksi jo aiemmissa kuntavaaleissa. Etsinnät eivät yleensä ole tuottaneet puolueiden toivomaa tulosta. Vetoavaksi arvioidusta tuoreesta ehdokasaineksesta on kerrottu olevan krooninen pula, eikä vanhojen valtuutettujen jatkamisintokaan ole aina ollut suurta. Ehdokkaita on värvätty jopa lehti-ilmoituksin.

Periaatteellista kiinnostusta kartoitettiin tiedustelemalla vastaajilta, kuinka mielellään he lähtisivät, jos heitä pyydetäisiin, mukaan erilaisiin kunnallisiin ja paikallispoliittisiin tehtäviin. Tulokset heijastavat passiivisuutta. Kiinnostuneiden osuudet ovat kauttaaltaan

verraten pieniä. Toisaalta tosiasia on, ettei kaikkien tarvitse toimia toisten edusmiehinä, eikä se ole mahdollistakaan.

Kiinnostusta kuntavaaliehdokkaaksi ryhtymiseen ilmaisee noin joka kahdeksas (13 % lähtisi erittäin tai melko mielellään). Astetta laajempaan kiinnostus kohdistuu kunnallisiin luottamustehtäviin yleensä (23 %). Itselle mieluisimman puolueen perusyhdistyksen toiminta kiinnostaisi periaatteessa vielä useampia (28 %). Kysymyssarjaan vertailutietona sisällytetty kiinnostus kunnallisvaaleissa äänestämistä kohtaan tuottaa ymmärrettävästi toisenlaisen jakauman. Lähes neljä viidestä (79 %) ilmoittaa äänestämisen itselleen ainakin melko mieluisaksi. (Kuvio 28.)

Tulosta tulkittaessa tulee huomata, ettei se kerro passiivisuuden perusteista. Vaikka luvut johtavat helposti päätelmiin kunnallispoliittisen osallistumisen vähäisestä arvostuksesta, monen kieltäytymisen selittyy varmastikin muuntyyppisillä, sinänsä järkevillä ja hyväksyttävillä seikoilla. Monet kaiketi kokevat, ettei heillä ei ole erityistä annettavaa, kykyä, tietoa tai tehtävien vaatimaa aikaa. Myös haluttomuus sitoutua julkisesti poliittisesti toimineen monen kohdalla tehokkaana jarruna.

Verrattaessa nyt saatuja tuloksia aiempiin (yhteisten arviointikohteiden osalta, kysymyssarja esitettiin vastaajille nyt aiempaa suppeampana) todetaan kiinnostuksen yleisesti ottaen hieman kasvaneen. Vaikka vaaliehdokkuutta koskeva jakauma on perusasetelmaltaan entinen, kannanottojen voimakkuuden ("ei lainkaan mieluusti" -osuus) perusteella ajatus ei ole kansalaisille aivan yhtä vastenmielinen kuin aiemmin. Puolueiden perusyhdistysten vetovoimassa nähdään ehkä hieman odottamatonkin hypähdys. Kunnallisten luottamustehtävien kiinnostavuudessa todetaan niin ikään vähittäistä kasvua. (Kuvio 29.)

Sanottavaa innostusta ehdokkaaksi ryhtymiseen ei ole missään väestöryhmässä. Erot ilmenevät lähinnä kieltäytymisen jyrkkyydessä. Keskimääräistä topakammin tarjouksen torjuvat mm. vanhemmat ikäryhmät ja eläkeläiset. Kääntäen ikäriippuvuus merkitsee sitä kaiketi kaikkien kovasti kaipaamaa asiaa, että nuorten keskuudessa on

edes jonkinlaista periaatteellista kiinnostusta osallistumiseen. Ikään liittyen myös opiskelijoiden luvut kohoavat keskimääräistä korkeammiksi. Sukupuolen mukaista eroa ei ole käytännössä lainkaan. (Kuvio 30.)

Kun kyse on kunnallisista luottamustehtävistä yleensä, kiinnostuksen eroja voidaan hahmottaa hieman paremmin. Potentiaalisia osallistujia – mistään tuppautumisesta ei ole kysymys – on löydettyvissä keskimääräistä enemmän mm. nuorista ikäryhmistä ja koulutetuimpien keskuudesta. Kiinnostus puolueen paikallisyhdistykseen vaihtelee noudattaen samantyyppistä logiikkaa.

Teemaa sivuttiin myös väittämällä ”kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen”. Ehdotus otetaan verrattain hyväksyvästi vastaan (64 % yhtyy, 33 % ei). Pulmaksi saattaa kuitenkin edellisen perusteella nousta se, mistä nämä lisäluottamushenkilöt luontevasti löydetään. (Kuvio 31.)

Kannanottojen muutosten tarkastelu tuottaa hieman hämmäntävän vaikutelman. Edellisestä, vuoden 2005 mittauksesta suopeus kunnallisten luottamustehtävien määrän lisäämiseen on lisääntynyt tuntuvasti, mutta on silti jokseenkin tarkasti samalla tasolla kuin kahdessa tätä ennen tehdyssä mittauksessa. Ilmiö selittyy osin tutkimusajankohdilla. Kaksi vanhinta tulosta on saatu kuntavaalivuosina (2000 ja 2004) samoin kuin nyt saatu tulos. Vaalienalustunnelma ja asiaa koskeva keskustelu saattavat heijastua arviointeihin potentiaalista osallistumishalua lisäävästi. Kuntavaalien välillä asia on enemmän tai vähemmän ”evvk-luonteinen”.

Osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen luottamushenkilöpaikkoja lisäämällä suhtaudutaan suopeasti lähes kaikissa väestöryhmissä. Voimakkaimmin idean torjuvat toimihenkilöt, niin ylemmät kuin alemmatkin, sekä koulutetuimmat.

3.1.2 KANNATTAAKO ÄÄNESTÄMINEN – MOTIVAATIO JA ÄÄNESTÄJÄTYYPIT

Osallistumista selvitettiin myös omakohtaisen äänestyskäyttäytymisen näkökulmasta. Yksi vastaus asiaan saatiin jo edellä selvitettyäessä sitä, kuinka kiinnostuneita kansalaiset ovat äänestämään kuntavaaleissa.

Äänestämisen motivaatiopohjaa tunnusteleva väite ”asiat hoituvat kotikunnassani kohtuullisen hyvin ilman minun ääntäni ensi syksyn kuntavaaleissa” jakaa kansalaiset liki kahtia. Myöntävät kannat (51 %) ovat kuitenkin hieman yleisempiä kuin kieltävät (47 %). Ennen edellisiä kuntavaaleja samaan väittämään suhtauduttiin hieman torjuvammin. (Kuvio 32.)

Niin nyt saadun tuloksen kuin sen ilmentämän muutoksenkin tulkinnassa tulee olla varovainen. Näin siksi, että kysymys mittaa äänestämiseen ja sen mielekkyyteen suhtautumista lähinnä vain yhdestä, ns. luottavaisen passiivisuuden näkökulmasta. Käsitteellä on pyritty selittämään mm. vähäistä äänestysaktiivisuutta. Ajatuksena on, että tyytyväisyys vallitseviin oloihin tekee äänestäjistä laiskoja: äänestämään ei kannata vaivautua, kun systeemi toimii hyvin ilman.

Merkittävämpi äänestämättömyyden syy lieenee kuitenkin epäusko osallistumisen vaikuttavuuteen: vaikka äänestäisin, asiat eivät hoituisi yhtään sen paremmin. Poliitiikka voi joka tapauksessa kirjata kaikki kysymyksen tuottamat vastaukset edukseen, kieltävät kannat merkiksi poliittisesta kiinnostuksesta ja osallistumisaktiivisuudesta, myönteiset taas merkiksi tyytyväisyydestä järjestelmän aikaansaannoksiin.

Mikäli kielteiset kannat tulkitaan aikomukseksi äänestää, niiden vähentyminen vuoden 2004 kuntavaaleja edeltäneestä mittauksesta ennakoii äänestysinnon heikentymistä. Kannanottojen väestöryhmittäiset erot viittaavat joka tapauksessa samantyyppisiin eroihin kuin vaaliosallistumisessa yleensä on todettu. Keskimääristä varmempia äänestäjiä näin arvioiden ovat mm. vanhemmat ikäryhmät, toimihen-

kilöt ja paljon koulutusta saaneet. Nuorimpien ja opiskelijoiden näkyvää passiivisuutta selittänee osaksi se, että vastaajaryhmiin kuuluu myös henkilöitä, joilla ei vielä ole äänioikeutta. Välttämättömmäksi oman äänestämisenä kokevat aiempaan tapaan Vasemmistoliiton kannattajat. (Kuvio 33.)

Kuntavaalien äänestäjätyypit

Tutkimuksessa kartoitettiin myös äänestämistottumuksia. Tarkoituksena oli selvittää kuntalaisten jakaantumista erilaisiin äänestäjätyypeihin, tarkastella niiden väestöä koskevia tuntomerkkejä sekä lisäksi arvioida, miten eri tyypit mahdollisesti eroavat kunnallispolitiikkaa ja -vaaleja koskevilta odotuksiltaan. Ryhmittely perustuu itsearviointiin. Vastaajilta kysyttiin, millaisena äänestäjänä he pitävät itseään kuntavaaleissa.

Tietyn yhden puolueen ehdokasta äänestäväksi eli ns. vakiintuneeksi äänestäjäksi (kuvioissa käytetty termi) itsensä luokittelee noin joka toinen (49 %). Vaihtelevasti eri puolueiden ehdokkaita äänestävänä (liikkuva äänestäjä) itseään pitää kaksi viidestä (41 %). Henkilöksi, joka ei yleensä käy lainkaan kuntavaaleissa äänestämässä (nukkuva äänestäjä), tunnustautui noin joka kymmenes (9 %). (Kuvio 34.)

Vastaajat tyypittelevät itsensä nyt paljolti samalla tavoin kuin ennen edellisiä kuntavaaleja vuonna 2004. Vakiintuneiden äänestäjien osuus on käytännössä ennallaan. Liikkuvien äänestäjien osuus on kohonnut hieman nukkuvien kustannuksella. Myös ennen viime eduskuntavaaleja kansalaisten vastaava itsetyypittely muodostui hyvin samanlaiseksi. Vaalien luonteella ei täten näyttäisi olevan merkittävää yhteyttä äänestystottumuksiin.

Kun arviointea tarkastellaan väestöryhmittäin, esille nousee osin mittavia eroja. Voimakkain yhteys liittyy ikään. Vakiintuneiden äänestäjien osuus kasvaa iän myötä siten että vanhimmista puolueuskollisia on yli kaksi kolmasosaa (68 %). Osittain riippuvuutta luonnollisesti selittää ns. ehtimistekijä eli se, että nuoremmat eivät ole vielä ehtineet luokittua mihinkään tyyppiin kuuluviksi. Silti kaikkein

nuorimpien (tässä tarkastelussa 18–24-vuotiaat) luvut kuvastavat ilmeistä passiivisuutta.

Vanhimpien ohella ilmeisen vaikeita poliittisesti käännytettäviä näyttäisivät olevan johtavat toimihenkilöt ja eläkeläiset. Poliittisella kentällä ”betonoiduimmilta” vaikuttavat SDP:n, Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen kannattajat. Keskimääräistä suuremmaksi liikkuvien äänestäjien osuus kohoaa vihreiden kannattajakunnassa.

3.2 Suhtautuminen kuntavaaleihin ja niiden kehittämiseen

Vaalivuoden tutkimus sisälsi myös joukon uusia kuntavaaleihin kytkeytyviä kysymyksiä. Väittämämuotoiset mittarit luotasivat suhtautumista vaaleihin ja niitä koskeviin uudistusehdotuksiin. Testipenkiin asetettiin erilaisia julkisuudessa vaalikansan virkistytämiseksi kaavailtuja keinoja.

Perustuntumaa haettiin teesillä ”kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa”. Vaalien merkitystä vaikutuskanavana väheksyvä väite jakaa mielipiteitä verraten paljon. Sen allekirjoittavia (56 %) on kuitenkin merkittävästi enemmän kuin sen torjuvia (41 %). (Kuvio 35a.)

Vaikka tulosta voi väitteen sisällön huomioon ottaen pitää melko tylynä, se ei kerro, kenestä tai mistä epätydyttävä asiantila johtuu. Potentiaalisia syllisiä voi ajatella olevan paljon: jähmettynyt järjestelmä, poteroihinsa puutuneet puolueet, epäkelvot ehdokkaat ja näistä kaikista koostuva vaihtoehdoton tarjonta. Kysyntäpäässäkin voi kyseenalaistaa äänestäjät, jotka eivät kuntapolitiikan kuluttajina vaadi parempaa laatua, viime kädessä tarvittaessa vaikka itsensä likoon laittamalla.

Kannanottoihin ei sisälly yllättävää vaihtelua väestön sisällä. Toimihenkilöt ja koulutetut torjuvat muita useammin käsityksen suunnanmuutoksen mahdollisuudesta. Äänestäjätyypeittäiset erot kertovat sinänsä järkeenkäyvästi, että pessimistisimpiä ovat nukkuvat

äänestäjät. Hieman paradoksaaliselta tuntuu kuitenkin se, että vaikiintuneistakin äänestäjistä noin joka toinen katsoo, ettei vaaleilla voi muuttaa kuntalaivan kurssia. Kenties ryhmän äänestystottumuksessa on kyse paljolti vain rituaalisesta uurnilla käynnistä ilman isompaa vaikuttamisen illuusiota. (Kuvio 36a.)

Yhtenä äänestäjien herätyskeinona on esitetty sitä, että puolueet pelkkien ehdokaslistojensa esittelyn sijasta operoisivat myös tarjouksillaan kunnan korkeimmaksi luottamushenkilöjohdoksi. Poliitiikan henkilöitymiseen pohjaava idea on perustaltaan sama kuin eduskuntavaalien mieltäminen pääministerivaaleiksi. Keulakuvilla kalastelulla saatetaan saada saalista jopa toisten sumpuista. Ehdotusta ”puolueiden tulisi ennen kunnallisvaaleja julkistaa ehdokkaansa keskeisiin poliittisiin luottamustehtäviin kuten kunnanvaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajiksi” pitää hyvänä jopa kaksi kolmesta (67 %) ja huonona noin joka neljäs (27 %, kuvio 35b). Väestöryhmittäiset erot ovat vähäisiä.

Tähän epäsuorasti liittyvä väite, jonka mukaan ”kunnan palveluksessa olevia työntekijöitä ei pitäisi valita kunnanhallituksen jäseniksi”, jakaa mielipiteitä paljon. Joka toinen (53 %) yhtyy väitteeseen, kaksi viidestä (41 %) ei. Mikäli ajatus toteutettaisiin, ”virkakielto” rajaisi kuntahenkilöstön pois myös edellisen ehdotuksen mukaisista puheenjohtajaehdokkuuksista. (Kuvio 35c.) Keskimääräistä enemmän kannatusta ajatus saa mm. yrittäjiltä. Porvarillisten puolueiden kannattajat pitävät kuntahenkilöstön pitämistä pois hallituksista parempana ideana kuin vasemmistopuolueiden kannattajat.

Äänestämisen helpottamiseen tähtäävä ehdotus ”kunnallisvaaleissa ennakkoäänestyspaikkoja on lisättävä nykyisestä” saa merkittävän torjuvan vastaanoton. Kolmannes (33 %) kannattaa, kaksi kolmannesta (64 %) ei. Nykyisin, kun äänestämismahdollisuus tarjoutuu jopa arkisella markettimatalla ja ennakkoäänestyspaikat ovat avoinna iltaan saakka, tilaisuuksien puute ei voine olla vakava ongelma. Muis-tettakoon myös, että kuntavaalien äänestysprosentit olivat olennaisesti nykyistä korkeampia aikana, jolloin ennakkoäänestysmahdollisuutta ei ollut lainkaan. (Kuvio 35d.)

Osittain tähän liittyy myös kannanotoissa ilmenevä ikäriippuvuus. Varttuneempi väki ei kaipaa lisää ennakkoäänestyspaikkoja samassa määrin kuin nuoremmat ikäryhmät (kaksi viidestä alle 35-vuotiaasta kannattaa ehdotusta). Nukkuvat äänestäjät suhtautuvat ehdotukseen hieman suopeammin kuin vakiintuneet äänestäjät. (Kuvio 36d.)

Julkisuudessa esitetyt toiveet nettiäänestämisen järjestämisestä ovat toistaiseksi törmänneet maassamme viranomaisten viikeyteen. Järjestelmän riskien (vaalisalaisuuden säilyminen ym.) kuten muidenkin toteutuksen ongelmien on katsottu vielä vaativan lisäselvityksiä. Kansalaismielipide ei kuitenkaan olisi uudistuksen este. Ehdotus ”ns. etä-äänestäminen kunnallisvaaleissa tulisi tehdä mahdolliseksi siten, että kuntalaiset voivat äänestää internetin avulla” saa hyväksynnän yli kahdelta kolmasosalta (71 %). Vastaan on vain joka neljäs (26 %). (Kuvio 35e.)

Ajatus internet-äänestämisen mahdollistamisesta saa merkittävää tukea kaikissa väestön osaryhmissä. Keskimääräistä enemmän se innostaa mm. koulutettuja, ylempiä toimihenkilöitä ja vihreiden kannattajia. Vaikka nuoret suhtautuvat asiaan vanhempia myönteisemmin, yhteys ei näyttäydy aivan lineaarisena. Nukkuvat äänestäjät noteeraavat ehdotuksen vakiintuneita vakavammin.

Vaikka verkossa voisi vastaisuudessa hoitaa vaaleihin osallistumisen, etua järjestelmästä olisi vain siinä tapauksessa, että sitä myös käytettäisiin. Tätä henkilökohtaisella tasolla tunnusteleva teesi ”itse äänestäisin kuntavaaleissa internetin kautta, jos se olisi mahdollista” jakaa kansalaisia näkyvästi. Myöntäviä vastauksia (57 %) on kuitenkin selvästi enemmän kuin kieltäviä (42 %). (Kuvio 35f.)

Väestöryhmittäisissä eroissa havaitaan astetta voimakkaampia riippuvuuksia kuin edellä. Sähköisen äänestämisen suosio kasvaa suoraan koulutustason kohotessa ja laskee iän kohotessa. Vanhimman ikäryhmän ja eläkeläisten epäluulo on vahvaa. Tulokinnassa tulee luonnollisesti huomata, että paitsi järjestelmää nettiäänestäminen edellyttää tarvittavia välineitä sekä halua ja taitoa käyttää niitä. Vaikka suomalainen yhteiskunta on jo laajasti verkottunut, etenkin vanhem-

piin – ja äänestäjinä aktiivisimpiin – ikäryhmiin kuuluu paljon henkilöitä, joilla ei ole vähäisintäkään viehtymystä tietotekniikan käyttöön. (Kuvio 37.)

Äänestäjätyypin mukainen tarkastelu tuottaa tuloksen, joka äkkikatsomalta niin sanotusti saa tarkistamaan kytkennät. Passiivisin nukkuvien ryhmä ilmaisee jopa muita suurempaa valmiutta äänestää netin kautta. Paradoksaalista tulosta selittää kuitenkin se, että vakiintuneet valitsevat mieluummin vakiintuneet tapansa äänestää. Voi myös kysyä, kuinka täysimääräisenä nukkuvien näin ilmaisema valmius osallistumiseen toteutuu käytännössä, jos siihen tarjoutuu tilaisuus.

Tasaisin väliajoin julkisuuteen noussut ja sieltä yhtä usein alas ammuttu ehdotus äänestysikärajan alentamisesta torjutaan kansalaisten keskuudessa selväsanaisesti. Vaade ”äänioikeus kunnallisvaaleissa tulisi laskea 16 vuoteen” saa kannatusta vain joka neljänneltä (25 %). Eri mieltä on lähes kolme neljästä (73 %). (Kuvio 35g.) Laajinta, joskaan ei tavattomaan laajaa, kannatusta ehdotus saa nuorimmilta ja opiskelijoilta (noin kaksi viidesosaa kannattaa).

Äänestäjätyypeittäin suurimmat luvut idea saa jälleen nukkuvilta (kuvio 36g). Se, että nuoret ja nukkuvat – kuntademokratian ongelmatapaukset – kannattavat useimpia kuntavaaleja koskevia uudistusehdotuksia (ennakkoäänestyspaikkojen lisääminen, nettiäänestys, äänestysikärajan alentaminen) keskimääräistä enemmän on sinänsä huomionarvoista ja oikeuttaa pohtimaan uudistusten tarpeellisuutta. Kuitenkin kysymys siitä, lisäisikö uudistusten toteuttaminen todellisuudessa näiden ryhmien äänestysaktiivisuutta, jää vaille yksiselitteistä vastausta.

Tyytyväisyyttä vaalien nykykäytäntöihin kokoavasti kartoitettaessa kyseenalaistuvat eri yhteyksissä esille tullut kriittisyys ja muutoshalu kokonaan. Lausuma ”kunnallisvaalit nykymuodossaan kelpaavat minulle ilman suurempia muutoksia” allekirjoitetaan lähes yksimielisesti (86 %). Toista mieltä tohtii olla vain noin joka kahdeksas (12 %). Muutospaineet eivät näin arvioiden ole mittavia. (Kuvio 35h.) Näkemys läpäisee laajasti kaikki väestöryhmät. Täten vaalit kelpaavat nykymuodossaan mainiosti niillekin, jotka eivät niissä äänestä. Tu-

loksen valossa nykyjärjestelmän tuunaaminen tuskin tuottaisi merkittävää muutosta vaalikäyttäytymiseen.

3.3 Millainen on hyvä kunnanvaltuutettu?

Kuten aiempien kuntavaalivuosien Ilmapuntarit myös tämänkertainen tutkimus kartoitti kunnanvaltuutetulta toivottuja ominaisuuksia. Haastateltavien tuli arvioida kahtatoista erilaista tekijää sen mukaan, kuinka mielellään he näkisivät ne omassa valtuutetussaan.

Kysymyssarja esitettiin tällä kertaa tavallista suppeampana. Puntaroitavana olivat vain ehdokkaan henkilöominaisuudet (millainen hän on). Aiemmin mukana olleet tavoiteominaisuudet (mitä asioita ja millaista politiikkaa hän ajaa) jätettiin pois. Menettelyyn vaikutti pyrkimys olla tuottamatta tautologista tietoa sekä se, että toimivassa tutkimuksessa haastattelut eivät saa olla kovin laajoja. Kuntapolitiikan toivottua sisältöä ja suuntaa koskevaa tietoa saadaan runsaasti jo raportin muista luvuista ilman että samoja linjauksia on sidottu valtuutetun ominaisuuksiin. (Voidaan olettaa, että palveluiden ulkoistamista kannattava henkilö kannattaa valtuutettua, joka kannattaa palveluiden ulkoistamista jne.)

3.3.1 YLEISKUVA ODOTUKSISTA

”Hyvän kunnanvaltuutetun” kuva piirtyy tuloksissa verrattain sovinnaiseksi, jos kohta myös ajan henkeä heijastavaksi. Vaikka useat tekijät saavat toivelistalla suuren painon, profili hammastaa selvästi neljän ensimmäiseksi kohoavan määreen osalta. Mikäli kuntalaisten odotuksia kuvataan pelkistetysti niiden avulla, voidaan todeta, että valtuutetulla tulee ennen muuta olla hyvä supliikki, hänen tulee olla erottuvan aloitteellinen, pitää yhteyttä äänestäjiinsä sekä ajaa määrätietoisesti näiden etuja. (Kuvio 38.)

Listan kärkeen kohoava ominaisuus ”hyvä esiintymiskyky ja ulosanti” (94 % näkisi mielellään omassa valtuutetussaan) viittaa kommunikointi- ja mediataitojen ensiarvoiseen merkitykseen. Julkisuuden

hallinta ja hyödyntäminen on keskeinen kelpoisuusehto myös politiikan paikallistasolla.

Toiseksi sijoittuva määre ”on räväkkä ja aloitteellinen” (91 %) puolestaan näkee valtuutetun herätteellisenä muutosagenttina ja puristaa hänestä niin sanotusti tehot irti. Innokas, kenties ohikin ampuva idealinko on kaivatumpi kuin muiden menoon mukautuva myötäilijä. Kahta muuta ylimpään kärkeen kohoavaa luonnehdintaa, ”pitää aktiivisesti yhteyttä omiin äänestäjiinsä vaalien välillä” (89 %) ja ”ajaa määrätietoisesti teidänkaltaistenne ihmisten ja ihmisryhmien etuja” (88 %), voitaneen pitää eräänlaisina luottamussuhteen perusasettamuksina.

Poliittinen ja (yhteis)kunnallinen kokemus ei tuloksen mukaan ole aivan ensiarvoista. Niitä ilmaisevat ominaisuudet sijoittuvat vertailussa lähinnä keskikastiin. Valtuutetulla on kuitenkin hyvä olla ”runsaasti kokemusta valtuustotyöstä ja kunnallispolitiikasta” (82 %) ja hänen tulee myös ”toimia aktiivisesti järjestötoiminnassa” (79 %).

Se, että valtuutetulla ”on oikea puoluetusta”, ei ole välttämätön valinnan reunaehto (73 %), vaikka mistään rasisitteestakaan ei luonnollisesti ole kyse. Kannanottojen sävy kertoo, että puolueuskollisuudesta voidaan tinkiä jos vain ”hyvä tyyppi” löytyy.

Demografisista eli väestötekijöistä tärkein on ikäedustavuus (”edustaa Teidän ikäisiänne ihmisiä”, 76 %). Sukupuolen merkitys (”on samaa sukupuolta kuin Te”) puolestaan arvioidaan tiedustelluista kaikkein vähäisimmäksi (45 %). Suotava joskaan ei mitenkään määrääväksi koettu ominaisuus on se, että valtuutettu ”on korkeasti koulutettu” (61 %).

3.3.2 ODOTUSTEN MUUTTUMINEN 1996–2008

Suhteuttamalla nyt saadut tulokset aiemmin saatuihin voidaan tehdä päätelmiä siitä, miten kuva ”hyvästä kunnanvaltuutetusta” on muuttunut. Kolmen vaalikauden, ts. kahdentoista vuoden aikavälillä taapahtuneiden muutosten arvioinnin mahdollistaa yksitoista kaikille neljälle tutkimukselle yhteistä mittaria.

Kokonaisuutena muutosten tarkastelu kertoo odotusten pysyvyydestä. Vertailu edelliseen, vuoden 2004 mittaukseen ei tuo esille eroja juuri lainkaan. Listan kärkeen sijoittuvat samat ominaisuudet samassa järjestyksessä. Vakautta selittää yhtäältä se, että arviot kohdistuvat vain valtuutetun henkilöominaisuuksiin. Hänen ajamaansa politiikkaan kohdistuvissa toiveissa erot olisivat oletettavasti astetta selvempiä. (Kuvio 39.)

Täysin samoina odotukset eivät kuitenkaan ole pysyneet. Edellisten kuntavaalien alustunnelmista havaitaan kaksi huomionarvoista muutosta. Oikean puoluetustan merkitystä korostetaan nyt aiempaa enemmän (73 %, ennen 66 %). Vähentymistä puolestaan havaitaan koulutustasoa koskevissa odotuksissa (61 %, ennen 68 %).

Mikäli ensin mainittua muutosta yritetään tulkita jollakin tavoin, yksi selitys voi olla valtakunnan politiikassa tapahtuneissa muutoksissa. Vaikka vastakkainasettelun aika on toivotettu tervemenneeksi, se on pikemminkin nostanut päätään vanhoja yhteistyösuhteita särkevällä tavalla. Tämän seurauksena ideologiselle erottumiselle voi ajatella olevan aiempaa enemmän kysyntää.

Kun tarkastelu ulotetaan koko seuranta-aikaan, nähdään myös joitakin trendinomaisia kehityskulkuja. Nyt mitatulla koulutusvaateen väljähtymisellä havaitaan olevan pitempi historia. Ilmiön voinee kytkeä yleiseen koulutustason nousuun, minkä seurauksena koulutus on valtuutetun kelpoisuusehtona yhä enemmän itsestään selvä. Järjestökokemuksen ja -aktiivisuuden kohdalla puolestaan nähdään merkkejä vähittäisestä arvostuksen kasvusta. Oikean puoluetustan merkityksen kehitys piiryy niin ikään viitteellisesti nousevaksi. Kaiken kaikkiaan seuranta-aikana odotuksissa tapahtuneet muutokset jäävät kuitenkin niin pieniksi, ettei niiden perusteella voi puhua olennaisista kysynnän muutoksista. (Kuvio 40.)

3.3.3 VÄESTÖRYHMITTÄISET EROT ODOTUKSISSA

Väestötekijöiden yhteydet ”hyvää valtuutettua” koskeviin näkemyksiin osoittautuvat yleisesti ottaen melko heikoiksi. Valtuutetun keskeisis-

tä hyveistä vallitsee täten verrattain laaja yhteisymmärrys kuntalaisten keskuudessa.

Sukupuolen mukaiset erot ovat varsin pieniä. Vertailu kertoo naisten korostavan merkittävästi miehiä enemmän ainoastaan sitä, että valtuutettu on samaa sukupuolta (nainen). Ikä erottelee kannanottoja enemmän. Mikäli riippuvuuksia tarkastellaan kokoavasti keskiarvojen avulla, todetaan mm. ikäedustavuuden ja koulutuksen merkityksen korostuvan enemmän nuorien kuin vanhempien odotuksissa. Samansuuntainen yhteys ilmenee vastaajan ja hänen edustamansa väestöryhmän etujen tehokkaan ajamisen vaateessa. Vanhemmat ikäryhmät puolestaan pitävät nuoria tärkeämpänä sitä, että valtuutettu on tunnettu henkilö kunnassa. (Kuvio 41.)

Koulutustason korrelaatiot mieltymyksiin ovat verraten vaisuja. Selvin yhteys ilmenee siinä, että koulutetut odottavat valtuutetultaan tavallista useammin korkeaa koulutusta. Vähän koulutettuihin puolestaan puree useammin mm. se, että ehdokas on tunnettu henkilö kunnassa ja ajaa vastaajan edustaman ryhmän etuja. Kääntäen viimeksi mainittu riippuvuus merkinnee sitä, että koulutetut korostavat enemmän tai vähemmän kapeiden ryhmäetujen sijaan enemmän kunnan kokonaisuutta.

Kun odotuksia eritellään myös äänestäjätyypeittäin, päädytään ehkä odottamattomankin yksi-ilmeisiin arvioihin. Vakiintuneet, puoluesuhteeltaan kiinteimmät äänestäjät korostavat kaikkia ominaisuuksia hieman liikkuvia äänestäjiä enemmän. Kaikki erot eivät tosin ole kunnolla edes oireellisia. Useissa kohdin kaikkein korkeimmat arvot saadaan kuitenkin hieman paradoksaalisesti nukkuvilta äänestäjiltä. Koska ryhmä ei tapaa itse äänestää, sen esittämät toivomukset pitänee ymmärtää jonkinlaiseksi tilauslistaksi toisille, ääntään käyttäville kuntalaisille. Puolueita kroonisesti kiinnostavaan kysymykseen liikkuvien äänestäjien mieltymyksistä tulos ei anna erityistä vastausta. Selvin ja samalla ymmärrettävä ryhmän ero vakiintuneisiin äänestäjiin koskee valtuutetun puoluetusta. Vakiintuneilla se on jo määritelmän vuoksi vakio, liikkuvilla vaihteleva. (Kuvio 42.)

Koska vaaliehdokkaita asettavat puolueet pyrkivät profiloitumaan keskenään erilaisiksi ja toistensa vaihtoehtoiksi, myös niiden äänestäjäkunnilla voi ajatella olevan poikkeavia näkemyksiä ”hyvästä valtuutetusta”. Aiempien raporttien tapaan lähempään tarkasteluun otetaan viiden suurimman puolueen kannattajien odotukset. Kunkin puolueen mieltymyksistä esitetään kaksi kuvaajaa: asteikkokeskiarvoihin perustuva laskeva mieltymysprofiili sekä erillinen poikkeama-profiili, joka kertoo, miten kyseisen puolueen kannattajat eroavat mieltymyksiltään koko väestön keskiarvosta.

Puolueittaiset mieltymysprofiilit ovat pitkälti toistensa kaltaisia. Valtuutetun tärkeimmistä ja vähiten tärkeistä ominaisuuksista vallitsee täten verrattain laaja yhteisymmärrys myös poliittisella kentällä. Kunkin puolueen profiilin kärjestä ja tyvestä löytyvät paljolti samat tekijät. Aivan harmonista yhteisymmärrys ei kuitenkaan ole.

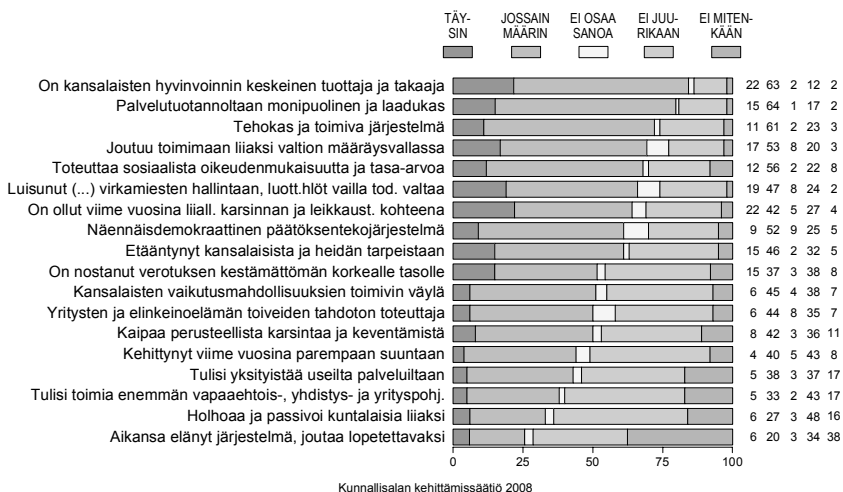
Keskustan kannattajien listalla kärkeen kipuavat samat tekijät kuin koko väestönkin eli hyvä ulosanti ja rempseä aloitteellisuus. Näihin ominaisuuksiin kohdistuu ryhmässä kuitenkin hieman keskimääräistä vähemmän kysyntää. Laatumäärettä, jota Keskustan kannattajat kaipaisivat merkittävästi tavallista enemmän, ei suoranaisesti voida osoittaa. (Kuvio 43a; ks. myös kuvio 44, jossa puolueittainen informaatio esitetään toisin järjestettynä.)

Kokoomuksen kohdalla odotusten ominaispiirteet jäävät niin ikään ohuiksi. Perusrakenne on sama kuin muillakin ryhmillä. Puolueen kannattajakunta korostaa kuitenkin hieman keskimääräistä enemmän oikeaa puolueataustaa ja korkeaa koulutusta. (Kuvio 43b.) SDP:n profiili on kaikkein totunnaisin ja siten poikkeamiltaan vähäverisin (kuvio 43c).

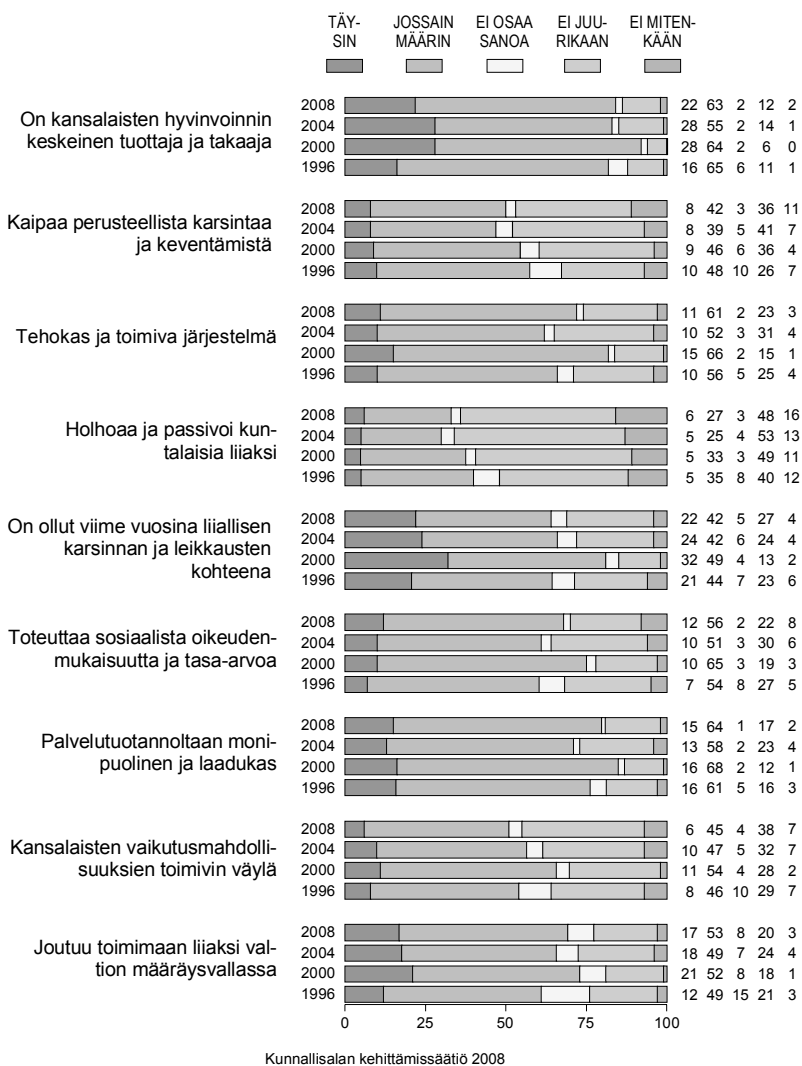
Vasemmistoliiton vastaavassa kuviossa poikkeamat ovat astetta selvempiä. Lavasäteilyn sijasta kaivatuimmaksi ominaisuudeksi kohtaa räväkkä aloitteellisuus. Suurin poikkeama keskimääräisistä vastauksista ilmenee sukupuoliedustavuuden merkityksen korostumisena. (Kuvio 43d.) Vihreiden kannattajille valtuutetun meriittejä ovat

tavallista useammin koulutus ja ikäedustavuus. Myös sukupuoliedustavuus saa hieman tavallista suuremman painon. Näkyvän vähämerkityksisenä ryhmä puolestaan pitää henkilön tunnettuutta kunnassa. Oikeaa puoluetaustaa vihreät vaativat hyvältä valtuutetulta niin ikään keskimääräistä vähemmän. (Kuvio 43e.)

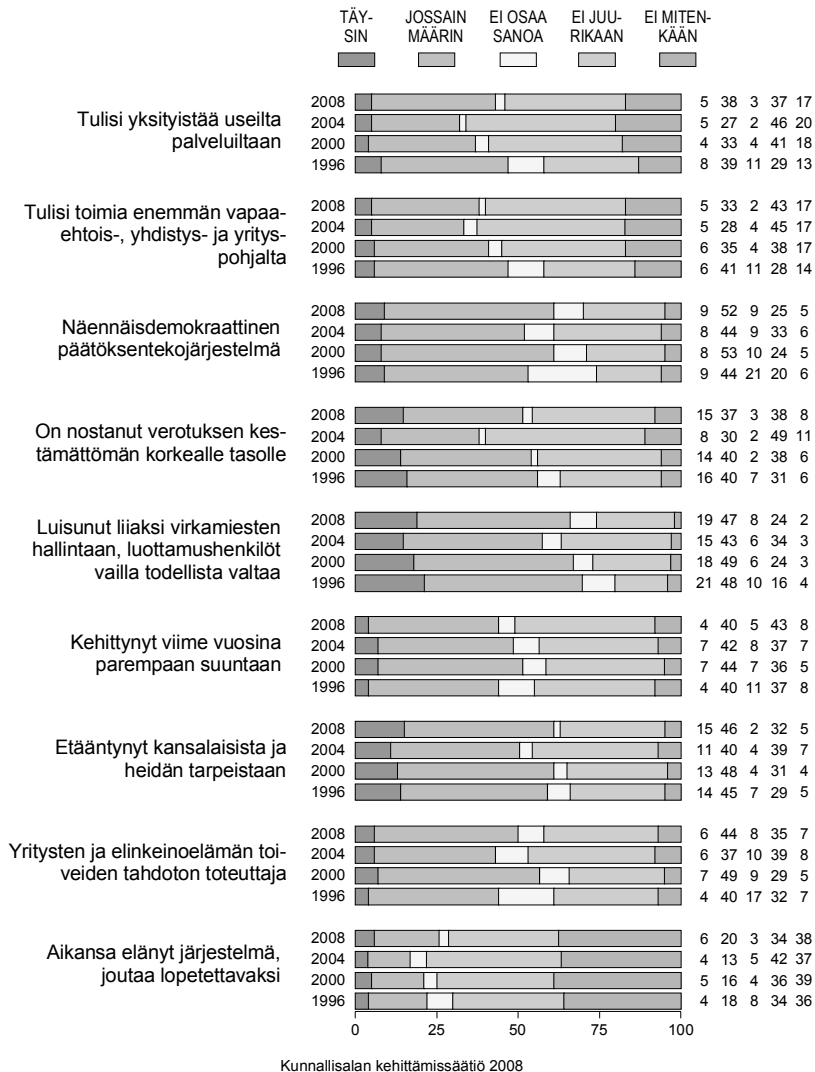
Kuvio 1. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VASTAA OMAA NÄKEMYSTÄ... (%).

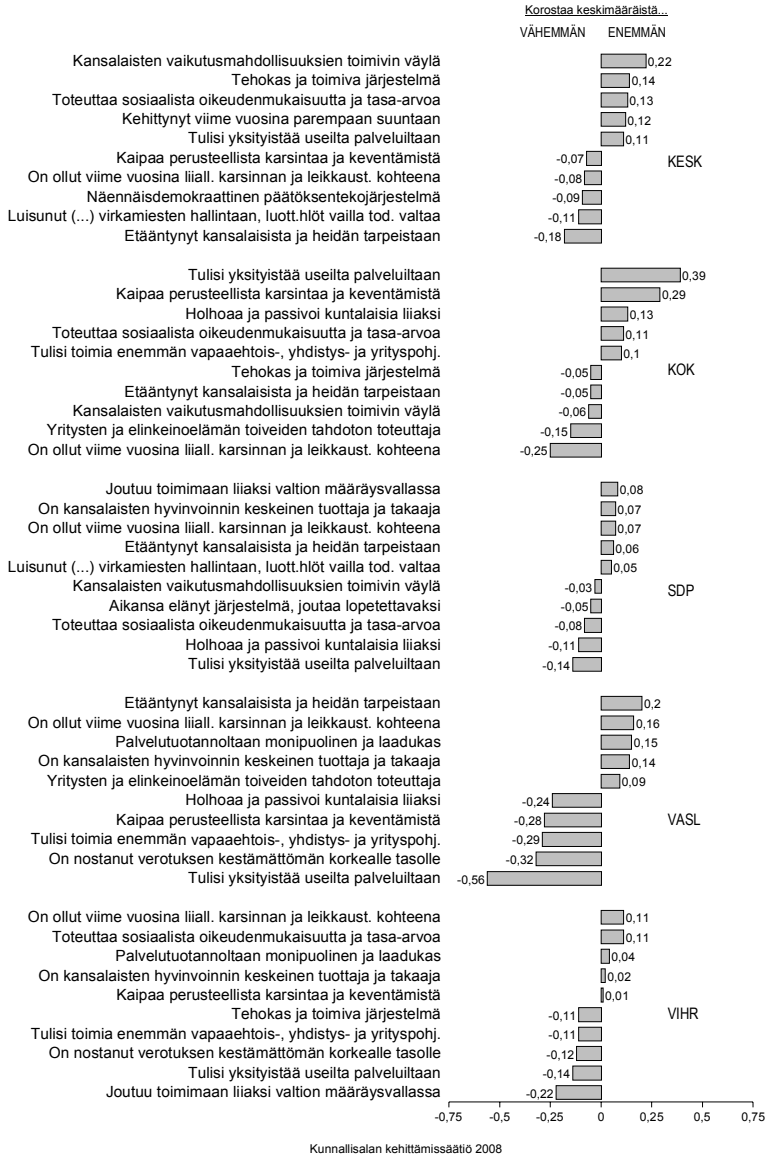
**Kuvio 2a. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKE-
VAT LUONNEHDINNAT VUOSINA 1996 - 2008 (vastaa omaa näke-
mystä, %).**

Kuvio 2b. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT VUOSINA 1996 - 2008 (vastaa omaa näkemystä, %).

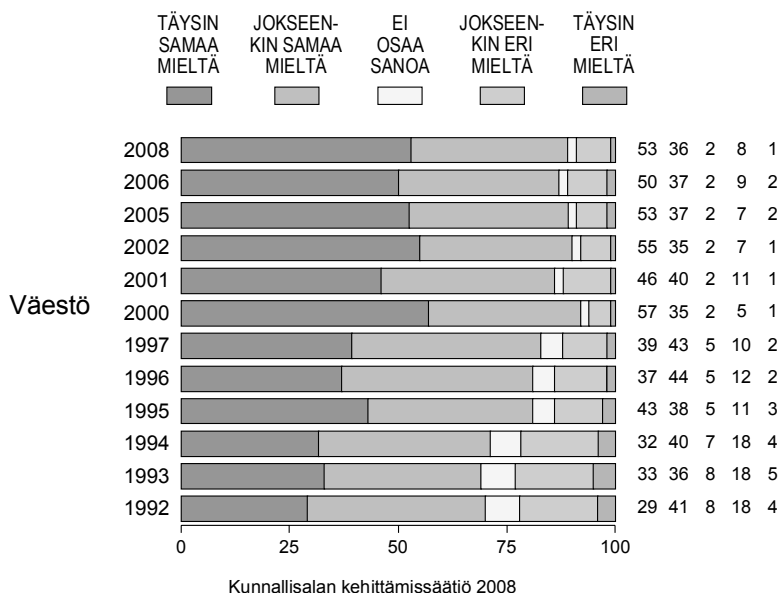

**Kuvio 3. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: PUOLUEIDEN KANNATTAJAKUNTI-
EN NÄKEMYSEROT (viisi merkittävintä positiivista ja negatiivista poikkeamaa koko
väestön keskiarvosta).**

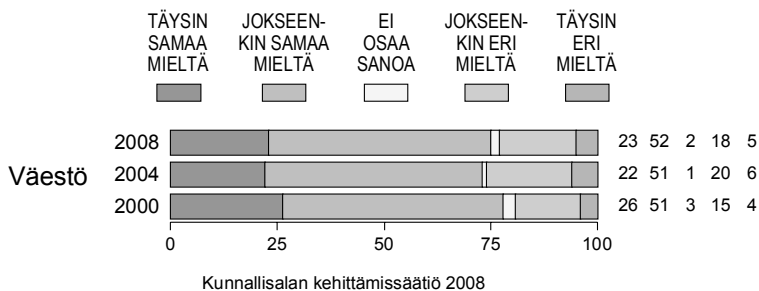

Kuvio 4.

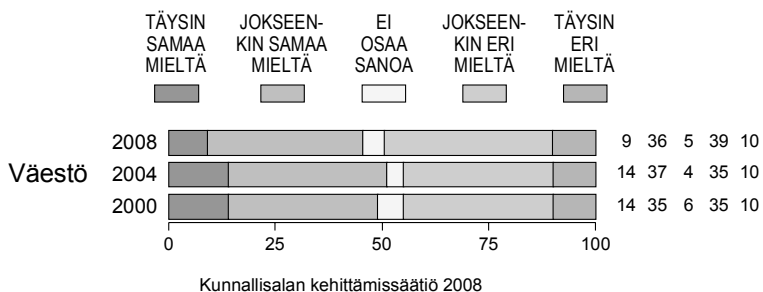
"Kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa" (%).

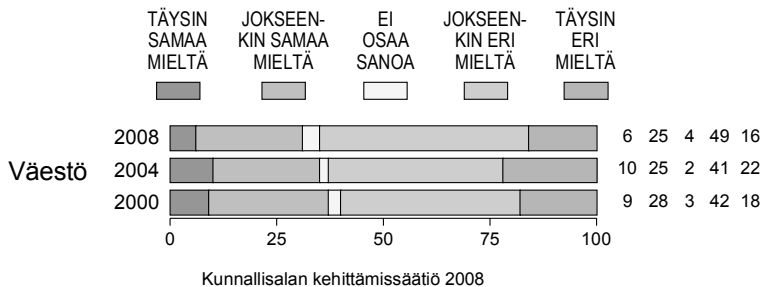
Kuvio 5. "Kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin" (%).

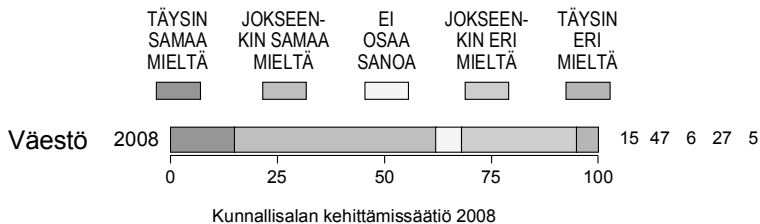
Kuvio 6. "Kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esim. kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (%).

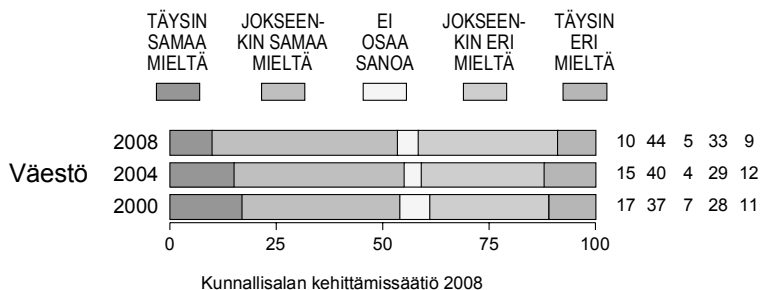
Kuvio 7. "Kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa" (%).

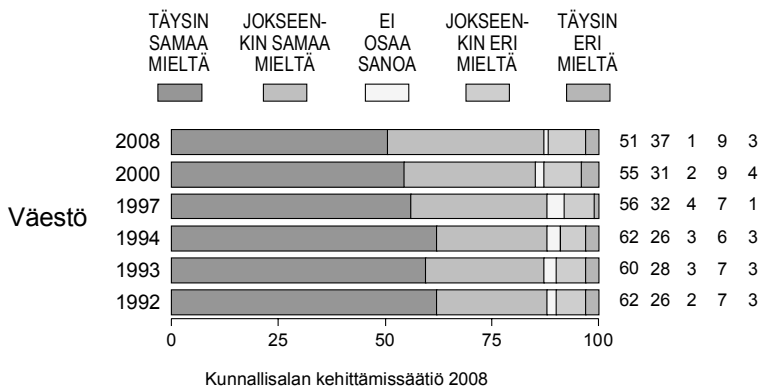
Kuvio 8. "Kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa" (%).

Kuvio 9. "Puolueet ovat tae siitä, että kunnallishallinto toimii kansanvaltaisesti" (%).

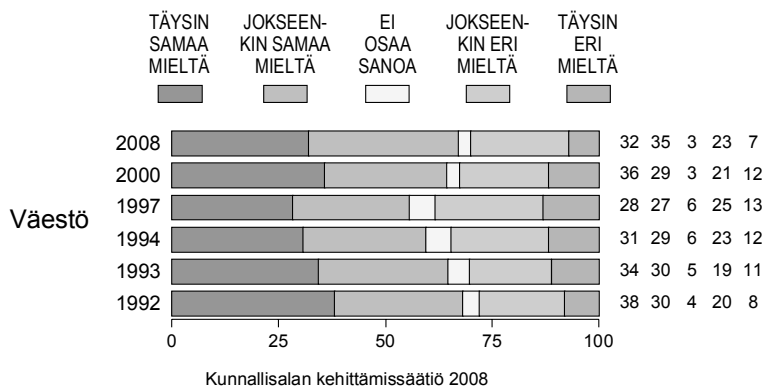

Kuvio 10. "Kunnan- ja kaupunginjohtajat* tulisi valita virkaansa määrääjäksi" (%).

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Vuonna 2000 muotoiluna oli: "Kaikki kunnan- ja kaupunginjohtajat tulisi..."

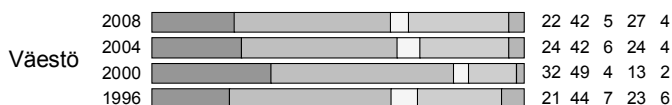
Kuvio 11. "Kaupungin ja kuntien johtajat tulisi valita virkaansa suoralla kansanvaalilla" (%).

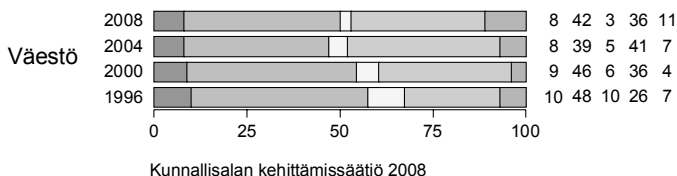
Kuvio 12. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: MUUTOKSET JÄRJESTELMÄN RASKAUTEEN/KEVEYTEEN SUHTAUTUMISESSA (vastaa omaa näkemystä..., %).

TÄY-
SIN
JOSSAIN
MÄÄRIN
EI OSAA
SANOA
EI JUU-
RIKAAN
EI MITEN-
KÄÄN

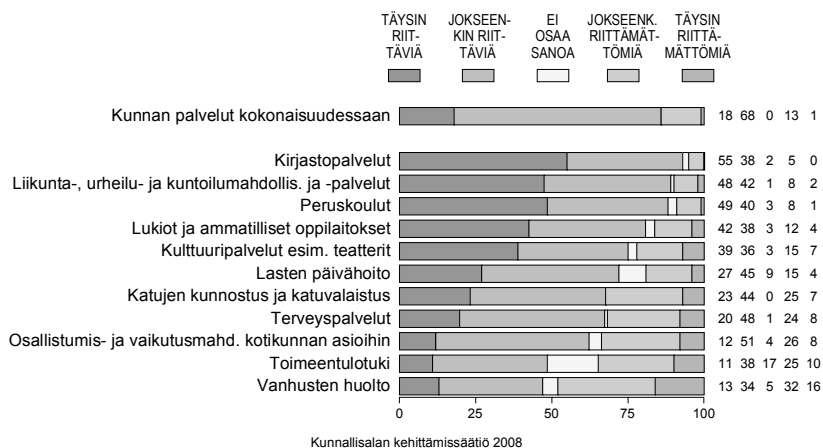
a) On ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena

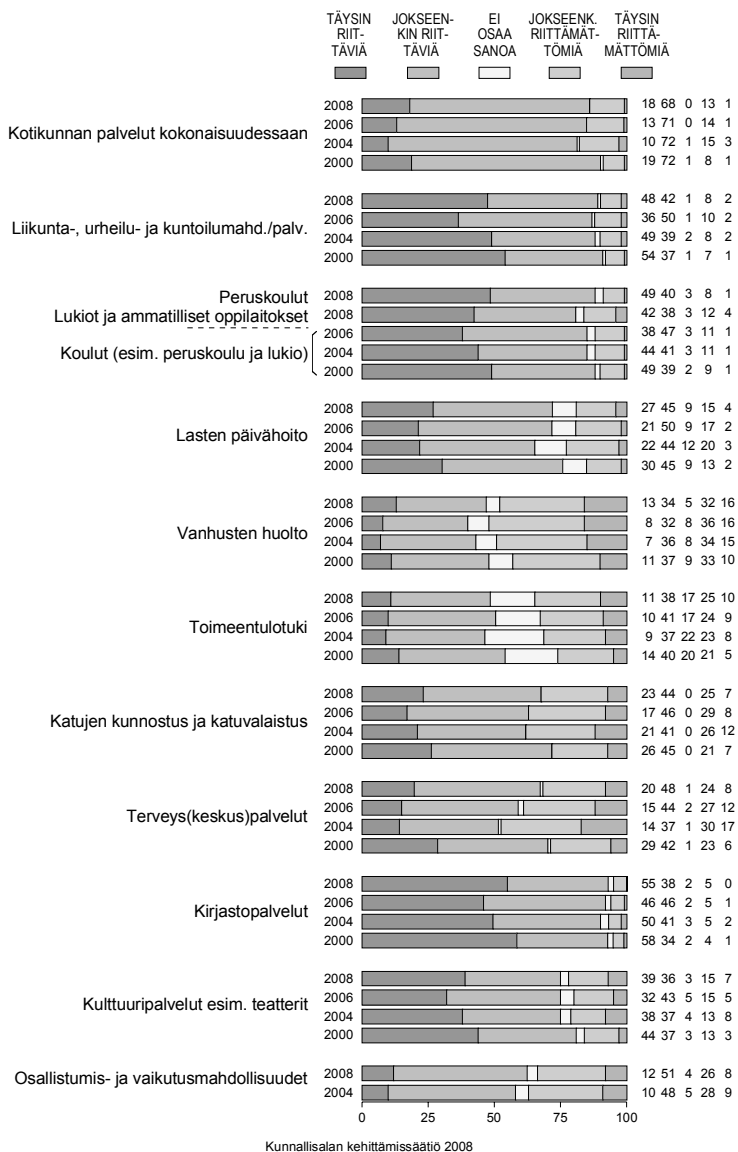
b) Kaipaa perusteellista karsintaa ja keventämistä

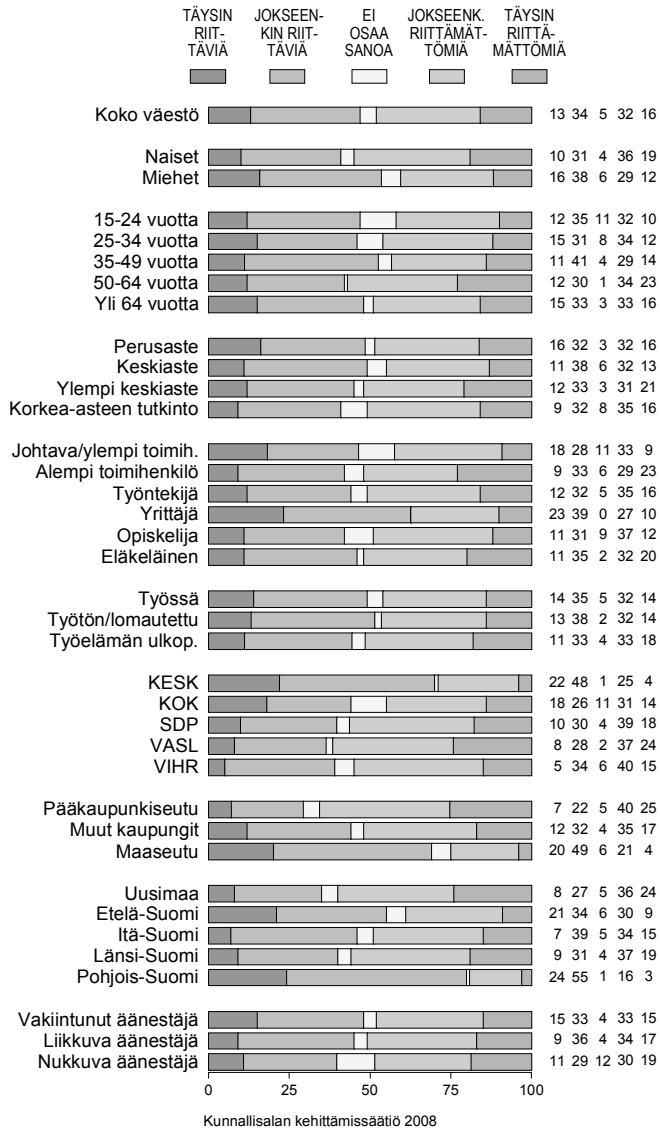
Kuvio 13. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN (%).

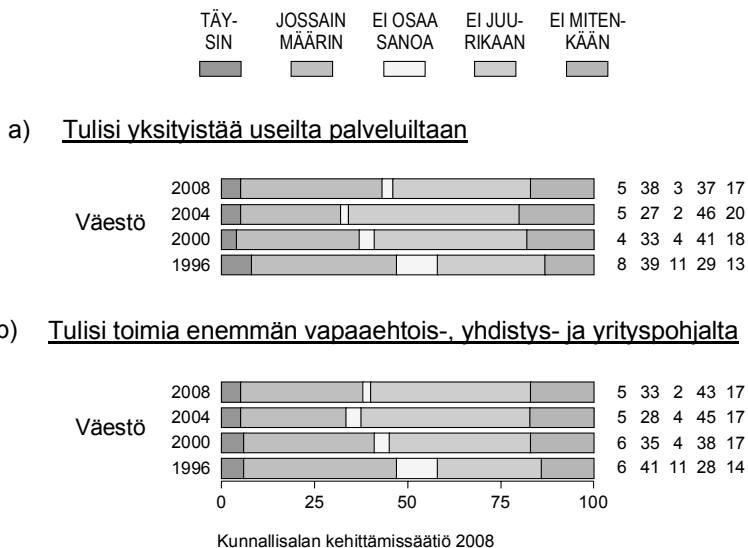
Kuvio 14. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT: ARVIOT VUOSINA 2000 - 2008 (%).

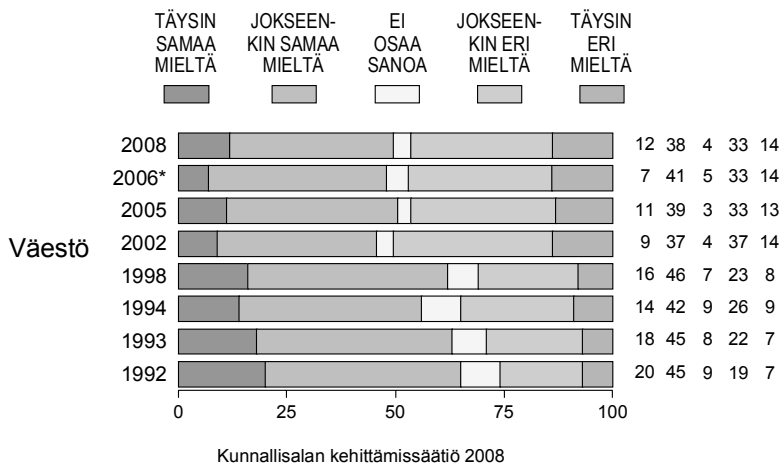
Kuvio 15. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: VANHUSTEN HUOLTO (%).

Kuvio 16. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: MUUTOKSET YKSITYISTÄMISEEN JA KOLMANNEN SEKTORIN ASEMAAN SUHTAUTUMISESSA (vastaa omaa näkemystä..., %).

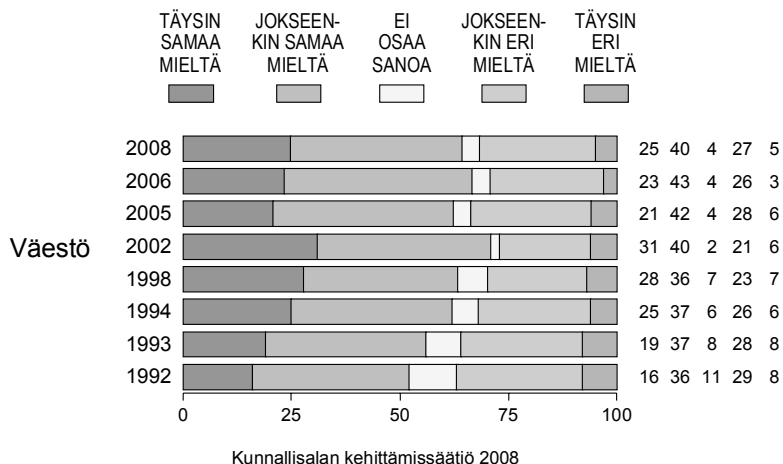
Kuvio 17a. "Kunnallisten palveluiden siirtäminen* yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia" (%).

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Vuonna 2006 väittämä kuului: "Kunnallisten palveluiden ulkoistaminen yksityisten...". Sitä edeltävinä vuosina kysymys esitettiin nykyisessä muodossaan.

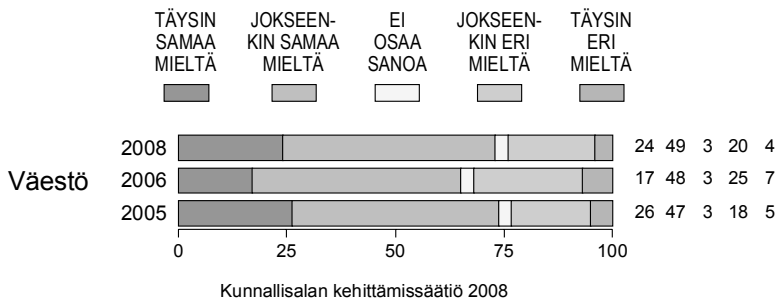
Kuvio 17b.

"Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin* yksityisten yritysten tai järjestöjen* hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi" (%).

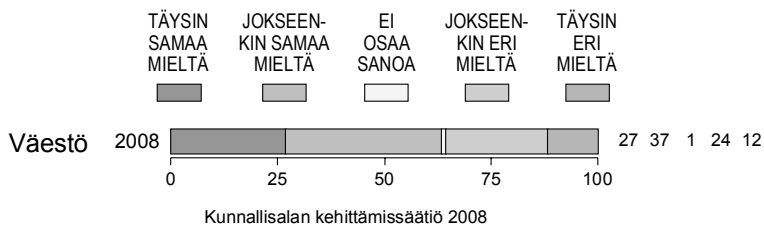

*Kysymysmuodossa muutoksia seuranta-aikana. Vuosina 1992-2002 kysymys kuului: "Mikäli kunnalliset palvelut yksityistettäisiin, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi". Vuosina 2005 ja 2006 muotoilu oli "Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten hoidettaviksi kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi".

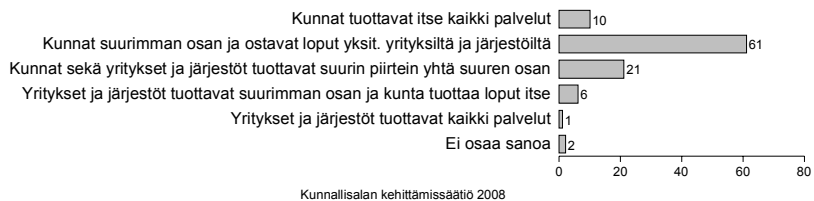
Kuvio 18. "Kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista, haluavatko he verovaroiillaan yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveystalveluita" (%).

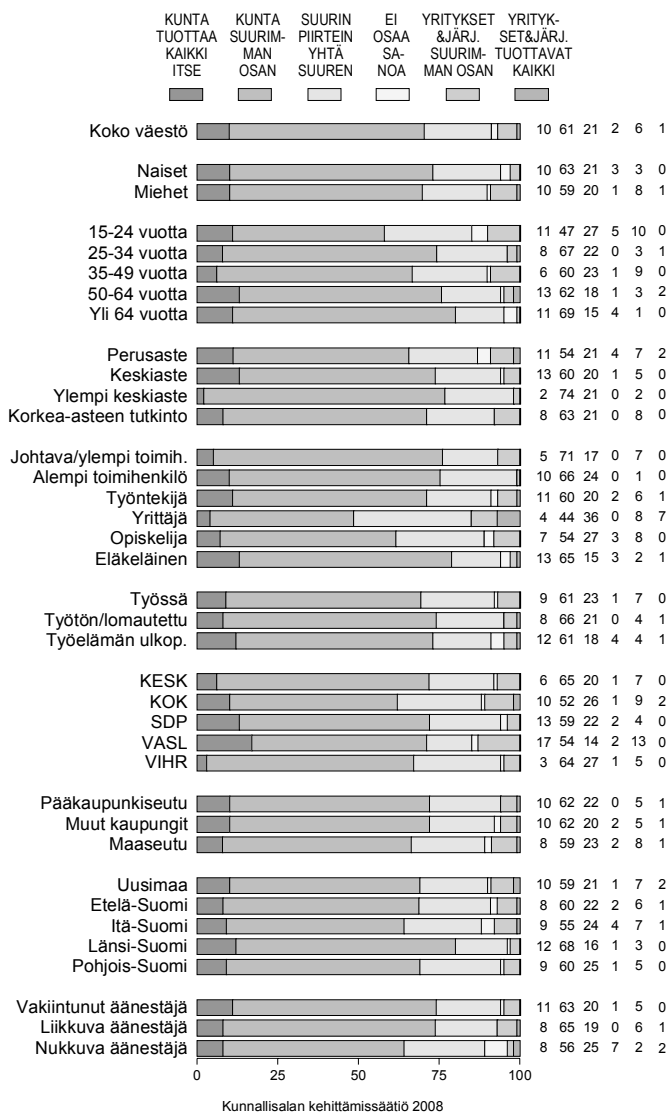
Kuvio 19. "Minulle on yhdentekevää kuka järjestää ja tuottaa kunnalliset palvelut jos saan ne läheltä ja laadukkaita" (%).

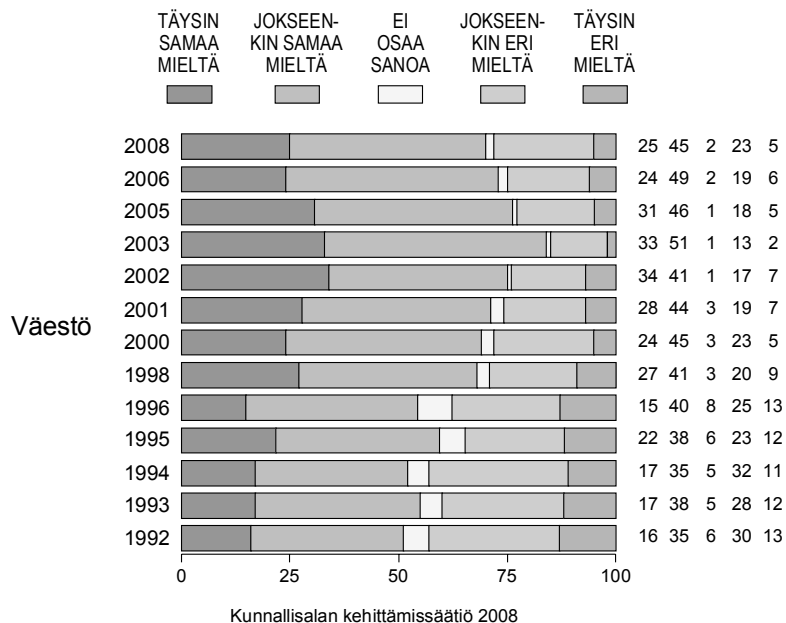
Kuvio 20. MIHIN SUUNTAAN PALVELUIDEN TUOTANTOA OLISI JÄRKEVÄÄ KEHITTÄÄ, JOS AJATELLAAN PALVELUIDEN KUSTANNUKSIA, SAATAVUUTTA JA LAATUA (%).

Kuvio 21. MIHIN SUUNTAAN PALVELUIDEN TUOTANTOA OLISI JÄRKEVÄÄ KEHITTÄÄ, JOS AJATELLAAN PALVELUIDEN KUSTANNUKSIA, SAATAVUUTTA JA LAATUA (%).

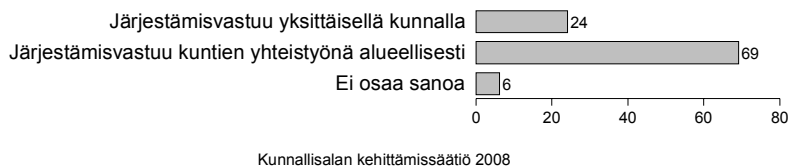

Kuvio 22. "On parempi* korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita" (%).

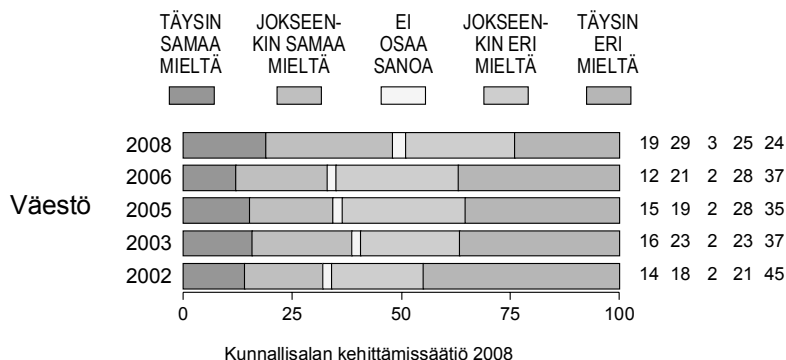
*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Ennen vuotta 2008:
"Jos on pakko, on parempi korottaa...".

Kuvio 23. PERUSPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUUN TULEVAISUUDESSA: YKSITTÄINEN KUNTA VAI KUNTIEN YHTEISTYÖNÄ ALUEELLISESTI (%).*

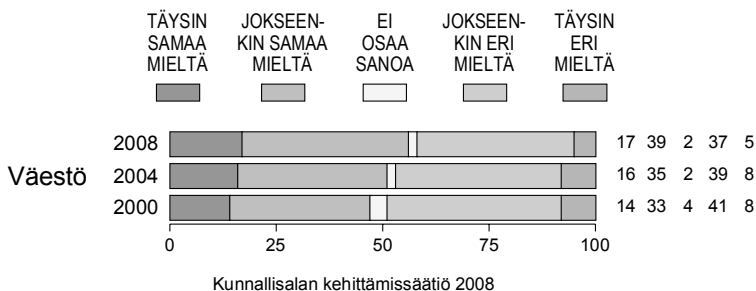
*Kysymys ja siihen sisällytynyt taustoitus kokonaisuudessaan: "Kunnat ovat vastuussa siitä, että kansalaiset saavat peruspalvelut. Yksittäinen kunta voi olla tämän järjestämisvastuun kantaja tai vastuu voidaan jakaa kuntien yhteistyönä laajalla maantieteellisellä alueella. Järjestämisvastuu tarkoittaa organisointia ja rahoitusta, ei sitä, kuka käytännössä tuottaa ja tarjoaa palvelut kuntalaisille. Jos ajattelette asiaa palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta, miten olisi järkevää tulevaisuudessa ratkaista kysymys järjestämisvastuusta?"

Kuvio 24. "Oman asuinkuntani tulisi yhdistyä* naapurikunnan tai -kuntien kanssa" (%).

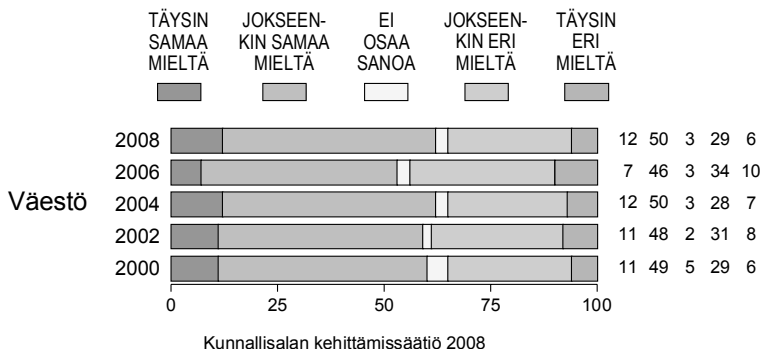

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Ennen vuotta 2008: "Oma asuinkuntani tulisi liittää yhteen..."

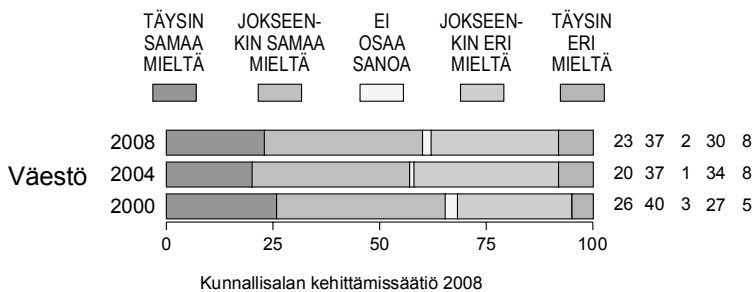
Kuvio 25. "On kotikuntani päättäjien omaa syytä, jos kunnalliset palvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden" (%).

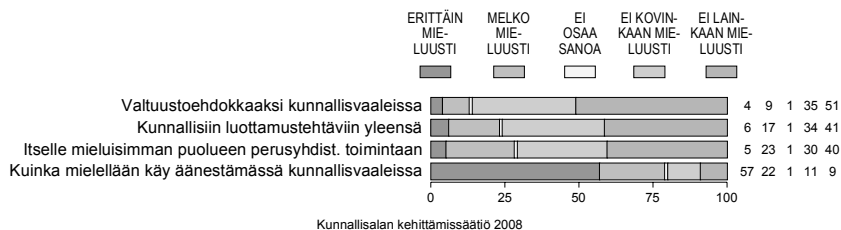
Kuvio 26. "Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

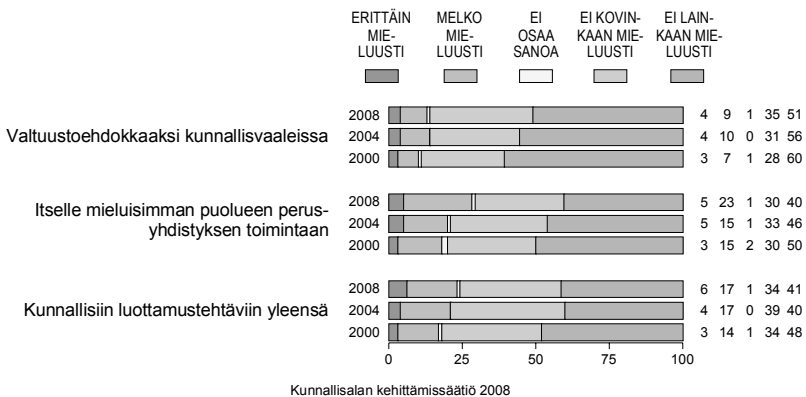
Kuvio 27. "Kunnallispoliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista" (%).

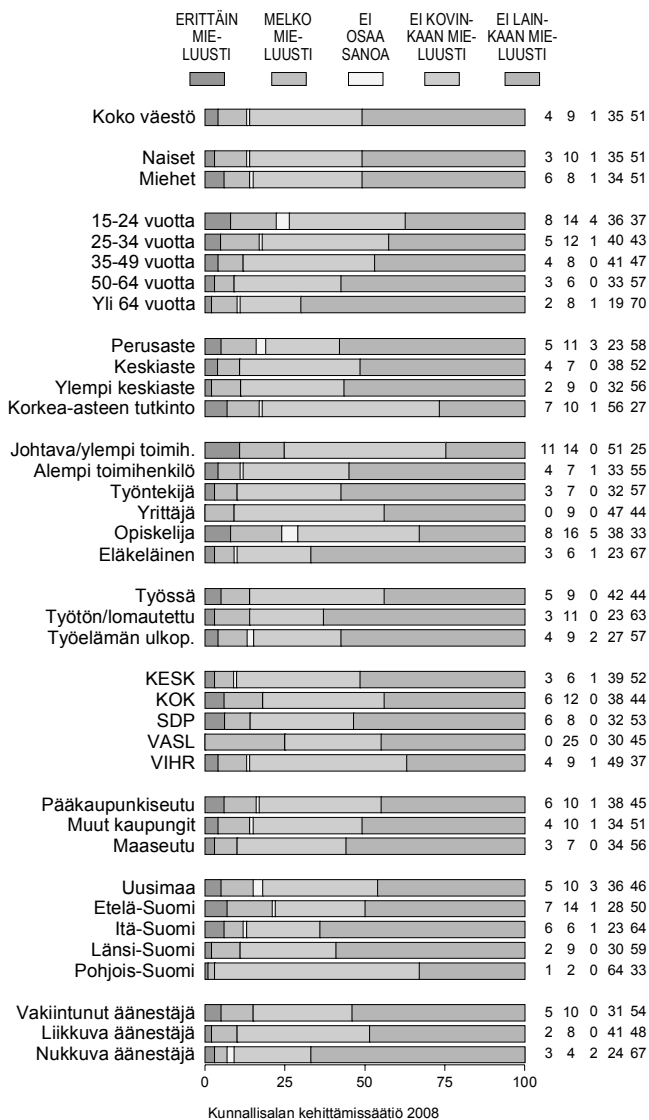
Kuvio 28. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYYDETTÄISIIN (%).

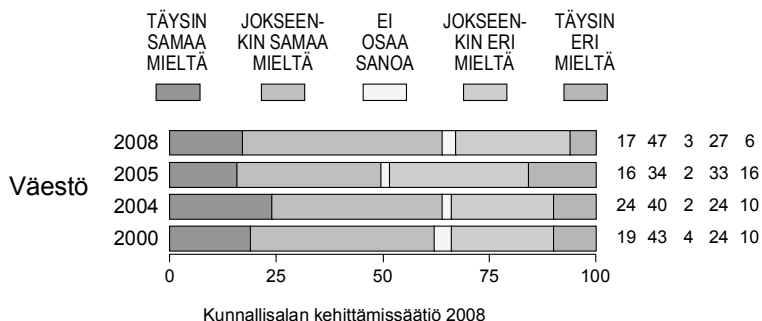
Kuvio 29. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI MUKAAN YHTEISKUNNALLISIIN TEHTÄVIIN, JOS PYYDETTÄISIIN: ARVIOT VUOSINA 2000 - 2008 (yhteiset arviointikoh-teet, %).

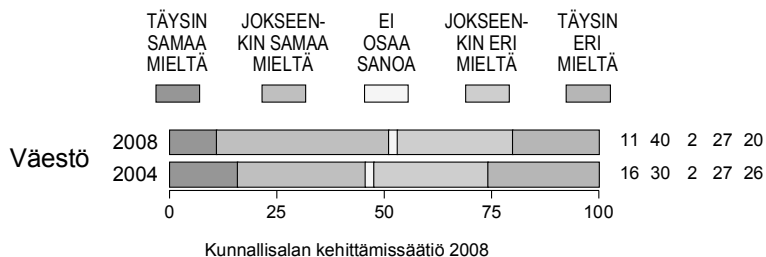
**Kuvio 30. KUINKA MIELUUSTI LÄHTISI PYYDETTÄESSÄ MU-
KAAN: VALTUUSTOEHDOKKAAKSI KUNNALLISVAA-
LEISSA (%).**

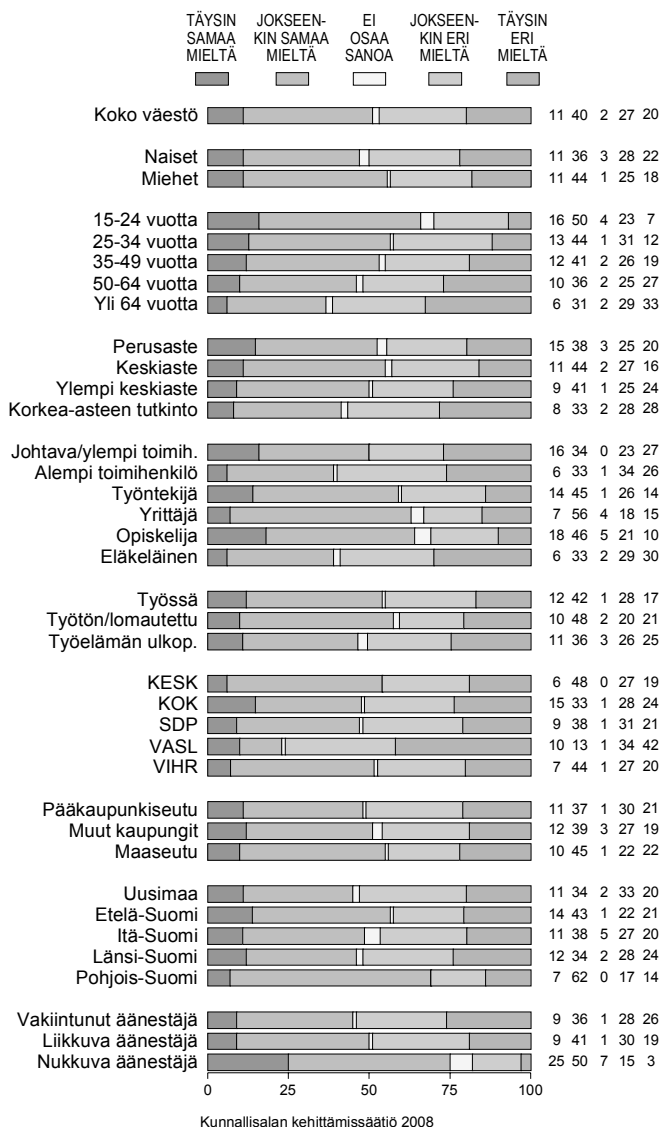
Kuvio 31. "Kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen" (%).

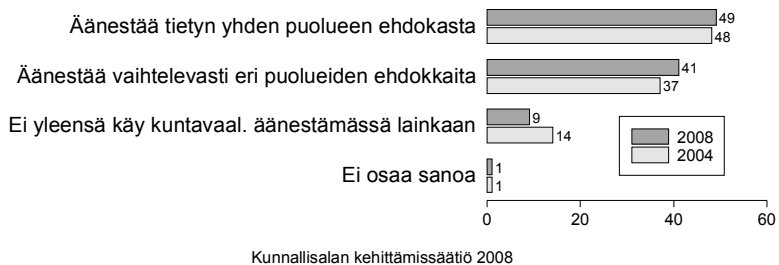
Kuvio 32. "Asiat hoituvat kotikunnassani kohtuullisen hyvin ilman ääntäni (ensi syksyn) kuntavaaleissa" (%).

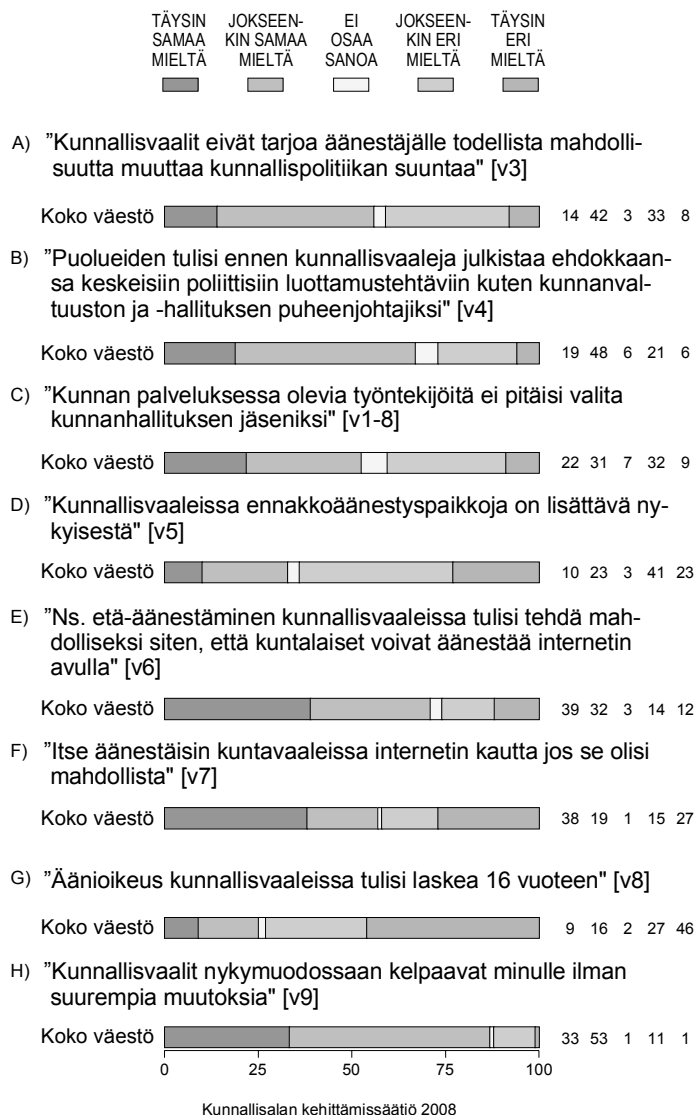
Kuvio 33. "Asiat hoituvat kotikunnassani kohtuullisen hyvin ilman ääntäni kuntavaaleissa" (%).

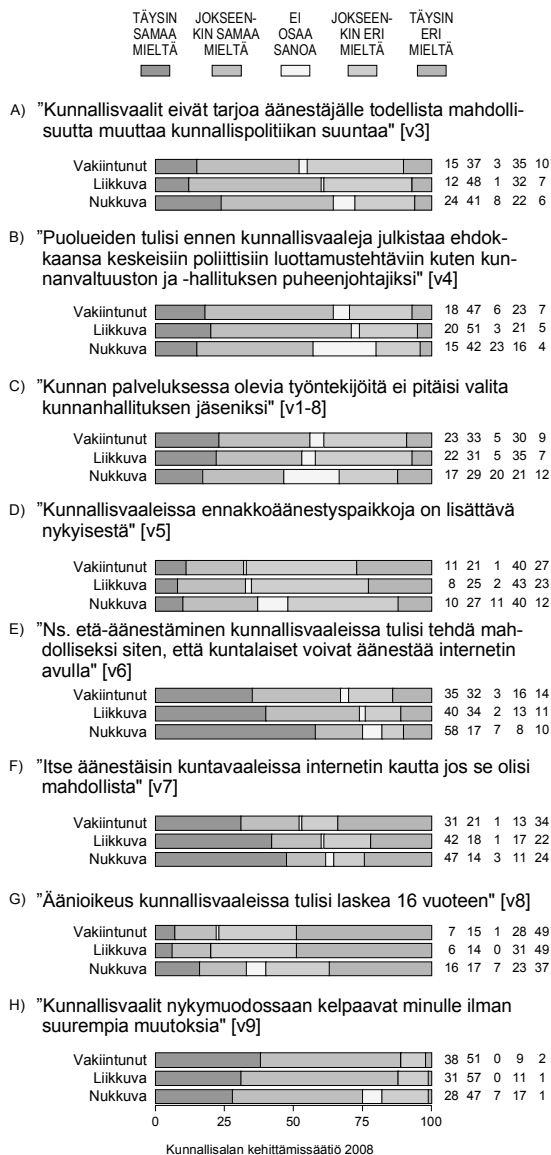
Kuvio 34. MINKÄLAISENA ÄÄNESTÄJÄNÄ PITÄÄ ITSEÄÄN KUNTAVAALEISSA: ARVIOT VUOSINA 2004 JA 2008 (%).

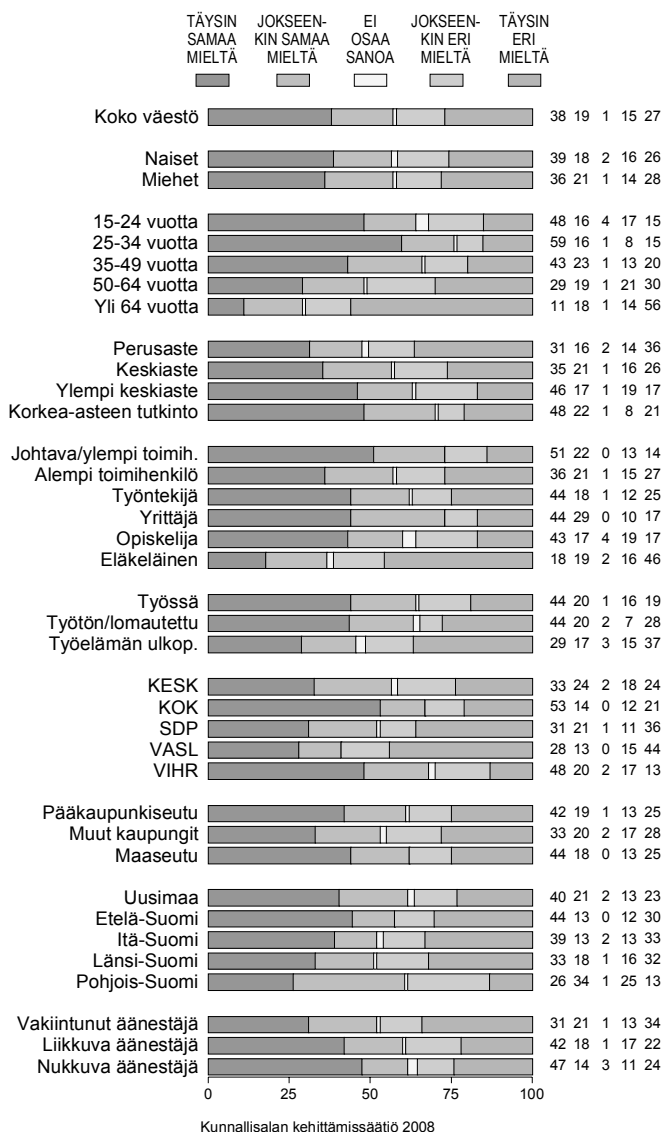
Kuvio 35. SUHTAUTUMINEN KUNTAVAALEJA JA NIIDEN KEHITTÄMISTÄ KOSKEVIIN VÄITTÄMIIN (%).

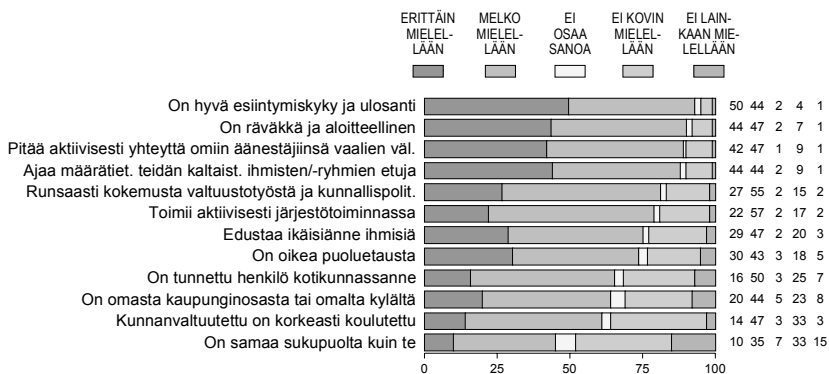
Kuvio 36. SUHTAUTUMINEN KUNTAVAALAJA KOSKEVIIN VÄITÄMIIN ÄÄNESTÄJÄTYYPIIN MUKAAN (%)

Kuvio 37. "Itse äänestäisin kuntavaaleissa internetin kautta jos se olisi mahdollista" (%).

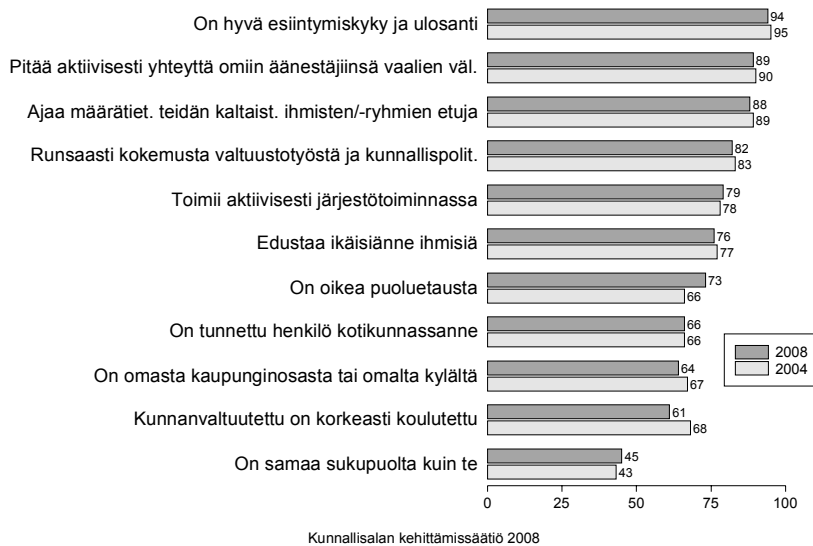

Kuvio 38. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KUINKA MIELELLÄÄN NÄKISI OMASSA VALTUUTETUSSAAN ERI OMINAISUUKSIA (tekstejä osin lyhennetty, %).

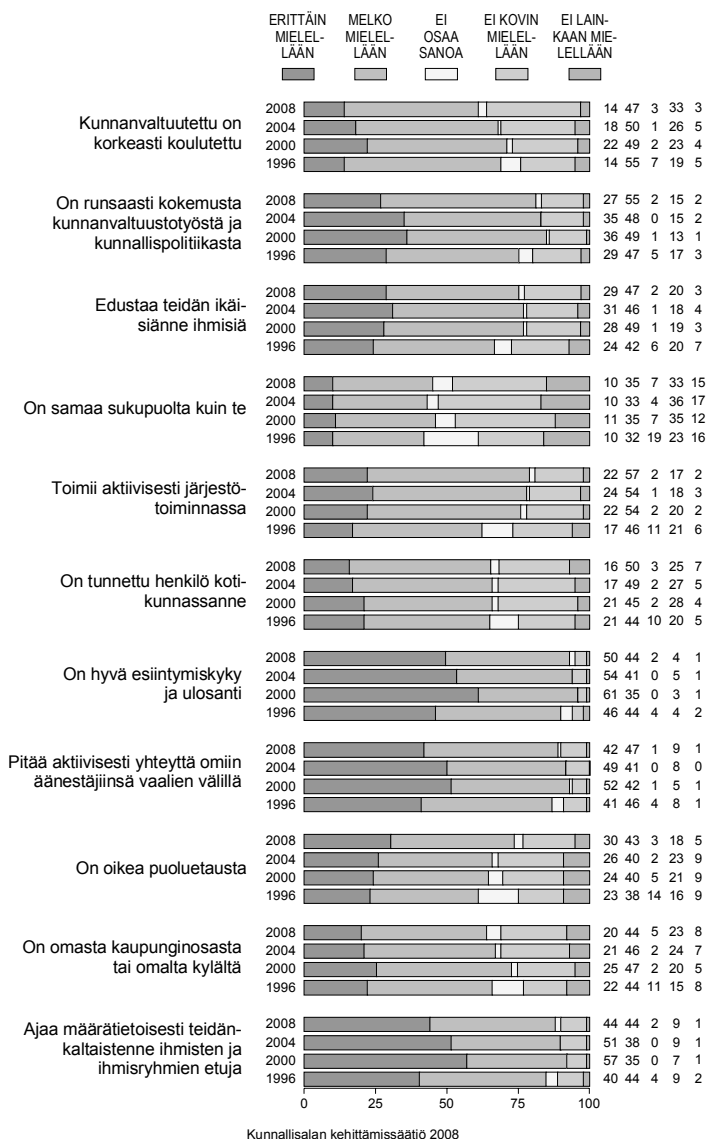

Kunnallisanalan kehittämissäätiö 2008

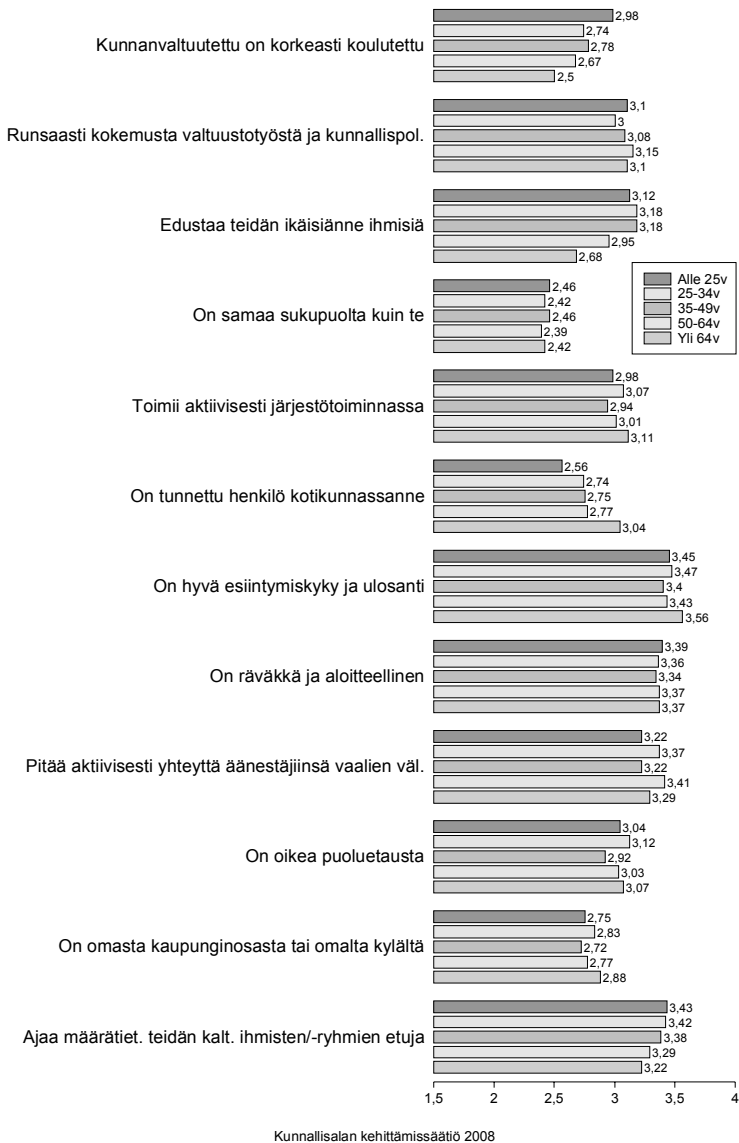
Kuvio 39. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT VUOSINA 2004 JA 2008 (erittäin tai melko mielellään, %).

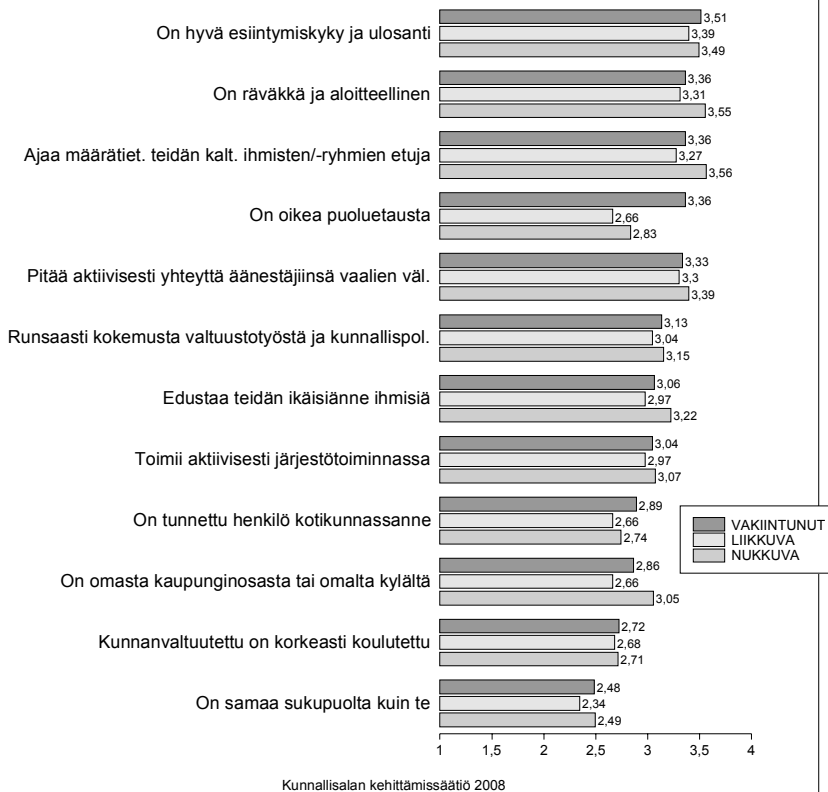
Kuvio 40. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT VUOSINA 1996, 2000, 2004 ja 2008 (%).

**Kuvio 41. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT IKÄ-
RYHMITÄIN (asteikkokeskiarvot).**

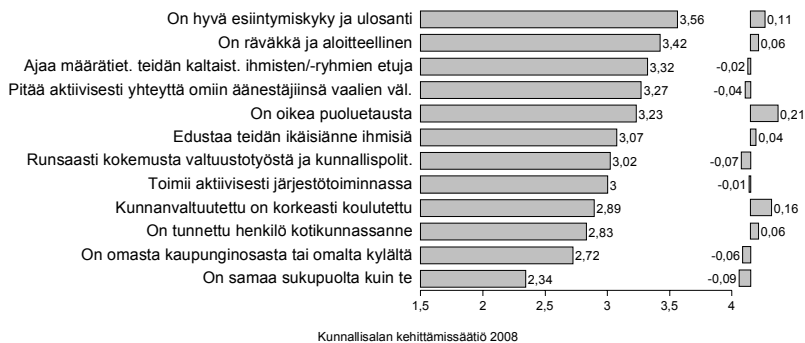
Kuvio 42. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT ÄÄNESTÄJÄTYYPIN MUKAAN (asteikkokeskiarvot).

Kuvio 43a. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KESK_N KANNATTAJIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

Kuvio 43b. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: KOK:n KANNATTAJIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

Kuvio 43c. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: SDPn KANNATTAJIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

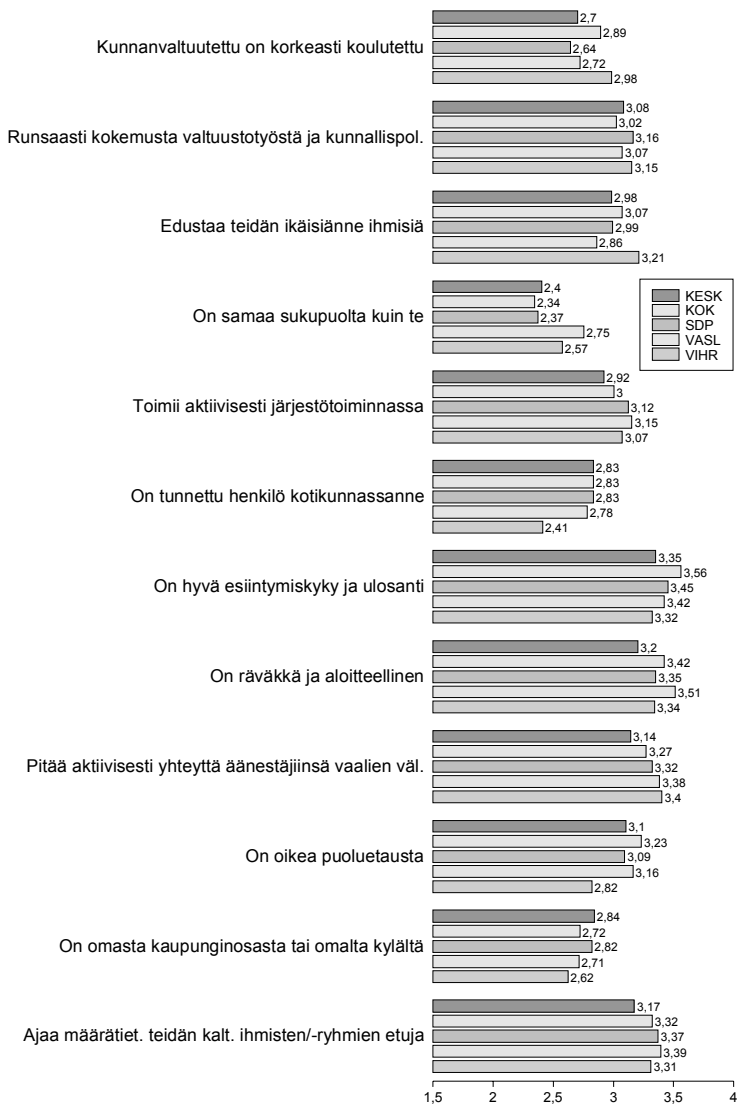
Kuvio 43d. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: VASLn KANNATTAJIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

Kuvio 43e. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: VIHRRN KANNATTAJAIEN ARVIOT
(asteikkokeskiarvot ja niiden poikkeamat koko väestön keskiarvosta).

Kuvio 44. HYVÄN KUNNANVALTUUTETUN TUNNUSPIIRTEET: ARVIOT PUOLUEKANNAN MUKAAN (asteikkokeskiarvot).

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2008

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

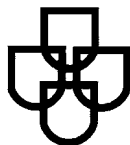
- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämälinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula–Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO
Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)

- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)
- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008

Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme *www.kaks.fi*.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi, p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi, p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi, p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (*www.kaks.fi*)!

seutukunta asukas valtuutettu
ehyt maaseutu oppiva terve
Eurooppa tasa-arvoinen älykäs

Tarvitaanko kuntia? Millaisia palveluja tulevaisuudessa haluamme?
Kenelle kuuluu hyvinvointipalvelujen järjestämisvastuu? Entä
kenen tulisi tuottaa palvelut? Lisätäänkö valtuutetun vai virkajohdon
valtaa? Kiinnostaako äänestäminen? Millainen on hyvä valtuutettu?
Miten kuntavaaleja pitäisi kehittää?

Kansalaismielipide ja kunnat – *Ilmapuntari 2008* pureutuu
näihin ja muihin ajankohtaisiin kuntavaaliteemoihin. Tutkimuksen
on KAKS – Kunnallisanalan kehittämissäätiön toimeksiannosta
toteuttanut TNS Gallup Oy.

muukalainen kaupunki hallinto
ehjä kansalainen ihminen
yliopisto tarmokas kilpailukykyinen
kehitysalue koulu demokratia
Suomi kunta vanhus
kylä identiteetti talous koti
koulutus kuntalainen maakunta
osallistuva
luova asiakas oppilas valtio
Pohjois-Suomi johtaja Etelä-Suomi